

2. Konjunkturutviklingen i Norge

BNP Fastlands-Norge økte i 2014 med 2,3 prosent, det samme som året før, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Etter nærmere to år med en vekst nær trendveksten på anslagvis 2¼ prosent, kom et omslag til lavere vekst i andre halvår i fjor. Utenom kraftsektoren økte BNP Fastlands-Norge fra 2. til 4. kvartal med 1,5 prosent regnet som årlig rate.

Redusert etterspørsel fra petroleumsnæringen og en beskjeden utvikling i konsumet i husholdningene er

viktige faktorer bak reduksjonen i BNP-veksten i andre halvår. Den kraftige nedgangen i råoljeprisen gjennom høsten 2014 og inn i 2015 vil forsterke de negative impulsene fra petroleumsnæringen i tiden framover. Ekspansiv finans- og pengepolitikk vil bidra til å dempe konjunkturedgangen. Fallet i oljeprisen og utsikter til enda lavere renter har bidratt til at krona har svekket seg markert, som årsgjennomsnitt med 5,3 prosent i 2014. Det ligger an til en nesten like stor svekkelse i 2015. Dette bidrar til en markert bedring av den

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2013*	2014*	Sesongjustert			
			14:1	14:2	14:3	14:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,1	1,0	0,7	0,1	1,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,5	0,2	0,8	0,6	0,9
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	6,8	1,2	0,7	1,2	-1,5	-2,7
Fastlands-Norge	2,9	1,8	1,8	1,2	-1,3	-2,9
Utvinning og rørtransport	17,1	0,0	-2,2	0,6	-2,5	-1,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,1	2,1	0,9	0,8	-0,1	0,1
Eksport	-3,0	1,7	2,1	-0,5	1,4	3,4
Råolje og naturgass	-7,6	0,9	4,0	-3,5	4,1	4,8
Tradisjonelle varer	1,0	2,7	1,2	3,0	0,5	1,5
Import	4,3	1,6	-0,3	1,0	2,8	-3,7
Tradisjonelle varer	3,2	0,0	0,7	-0,1	-0,8	-0,6
Bruttonasjonalprodukt	0,7	2,2	0,5	1,1	0,5	0,9
Fastlands-Norge	2,3	2,3	0,4	1,2	0,1	0,5
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	0,7	1,6	0,2	0,3	0,2	0,3
Sysselsatte personer	1,2	1,1	0,2	0,3	0,3	0,2
Arbeidsstyrke ²	1,0	1,1	-0,1	0,4	0,5	0,6
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,5	3,5	3,5	3,2	3,7	3,7
Priser og lønninger						
Årslønn	3,9	3,1	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,1	2,0	2,1	1,8	2,1	2,0
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,6	2,4	2,5	2,4	2,4	2,4
Eksportpriser tradisjonelle varer	3,1	4,1	1,0	-1,0	0,5	2,3
Importpriser tradisjonelle varer	2,1	5,5	2,2	0,1	1,0	1,4
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	299,6	266,7	104,9	51,0	44,8	66,0
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,8	1,7	1,7	1,8	1,7	1,6
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	4,0	3,9	4,1	4,0	3,9	3,8
Råoljepris i kroner ⁵	639	621	657	657	646	526
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	89,0	93,7	93,1	91,5	93,1	97,0
NOK per euro	7,8	8,4	8,4	8,2	8,3	8,6

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

kostnadmessige konkurranseevnen. Sammen med litt høyere vekst i norske eksportmarkeder og lav norsk investeringsetterspørsel har det ført til høyere eksport og lavere import og således bidratt til å øke aktiviteten i norsk økonomi.

Konjunkturukslaget midt i 2014 har så langt bare i beskjeden grad slått ut i arbeidsmarkedet. Sysselsettingen økte som årsgjennomsnitt med 1,1 prosent i 2014, men med en svakt negativ tendens mot slutten av året. Arbeidsledighetsraten, målt med arbeidskraftsundersøkelsen (AKU), holdt seg som årsgjennomsnitt i 2014 på 3,5 prosent, men med en tendens til økning gjennom andre halvår. Den er nå 3,7 prosent.

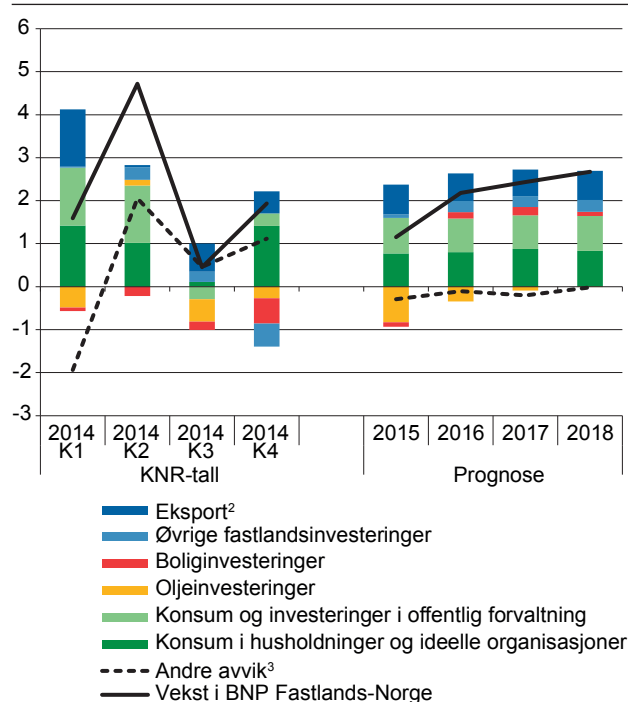
Årslønnsveksten i 2014 er foreløpig registrert til 3,1 prosent, den laveste veksten på 20 år og klart ned fra 3,9 prosent i 2013. Lønningene økte i fjor omtrent like mye i alle næringene. Prisveksten målt med konsumprisindeksen (KPI) var 2,0 prosent i 2014, litt lavere enn året før, og innebærer at reallønna økte med 1,1 prosent. Dette er betydelig lavere enn i de siste årene hvor reallønnsveksten har vært på om lag 2 til 3 prosent. Den underliggende prisstigningen målt med KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) gikk markert opp fra 2013 til 2014, fra 1,6 til 2,4 prosent. Det var en kraftig nedgang i elektrisitetsprisene som førte til at KPI økte klart mindre enn KPI-JAE, mens vekstøkningen i KPI-JAE fra året før i stor grad kan tilskrives svekkelsen av krona.

Målt med økningen i det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) var finanspolitikken i 2014 den mest ekspansive hittil på 2000-tallet, når vi ser bort fra finanskrisetåret 2009. Ettersom en del av det økte budsjettunderskuddet har sin årsak i personskattelette, dempes imidlertid den umiddelbare ekspansive effekten på realøkonomien. Det vedtatte budsjettet for 2015 er nesten like ekspansivt som 2014-budsjettet.

Pengemarkedsrenta falt markert for første gang på to år etter at sentralbanken satte ned styringsrenta i desember i fjor. Dårligere utsikter for den realøkonomiske utviklingen var bakgrunnen for at det også ble signalisert klare muligheter for ytterligere rentenedsettelse. Vi legger til grunn at pengemarkedsrenta som årsgjennomsnitt vil bli 1,1 prosent i 2015 etter nedsettelse av styringsrenta med 0,5 prosentpoeng i løpet av første halvår. Dermed vil typiske boliglånsrenter falle fra 3,9 prosent i 2014 til 3,3 prosent i år og ytterligere ned til 3,0 prosent i 2016. Sammen med skattelette vil det bidra til å øke husholdningenes inntekter. Lav vekst i sysselsettingen og den laveste reallønnsveksten på mer enn 15 år antas likevel å medføre at husholdningenes realinntekter bare øker med 2 prosent i år. Rentenedgangen vil i seg selv stimulere konsumet i husholdningene. Vi ventet at også konsumveksten blir på 2 prosent, om lag som i fjor.

Mange av de samme forholdene som lå bak konjunkturavmatningen gjennom fjoråret vil også være

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter¹. Prosentpoeng

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i boks 2.3. Alle kvartalstall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass, og utenriks sjøfart

³ Andre avvik er definert residuallt slik at den fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

virksomme framover. Fall i etterspørselen fra petroleumsnæringen vil trekke aktivitetsutviklingen ned, mens bedringen av den kostnadmessige konkurranseevnen gjennom kronesvekkelsen samt ekspansiv penge- og finanspolitikk vil stimulere aktiviteten. Petroleumsinvesteringene tilsvarte i fjor nærmere 9 prosent av BNP Fastlands-Norge, og en nedgang på anslagsvis 16 prosent i 2015 vil isolert sett innebære redusert etterspørsel for de fleste næringene i Norge, direkte eller indirekte. Fortsatt svak utvikling i husholdningenes etterspørsel og i næringsinvesteringene på fastlandet bidrar til å forsterke konjunkturedgangen innværende år, og BNP Fastlands-Norge antas å øke med bare 1,1 prosent. Redusert fall i oljeinvesteringene sammen med et visst oppsving i konsum, boliginvesteringer, næringsinvesteringer og etterspørsel fra utlandet vil bidra til at BNP Fastlands-Norge deretter tar seg opp. Alt tidlig i 2016 kan økonomien komme inn i en moderat konjunkturoppgang som forsterkes litt de neste årene.

Veksten i sysselsettingen blir svært beskjeden i 2015 og neste år, men lav vekst også i arbeidstilbudet demper økningen i arbeidsledigheten som trolig når en topp i 2016 på 4,1 prosent. Etter hvert vil oppgangen i produksjonen også slå ut i økt sysselsetting, men vekst i arbeidstilbudet vil dempe reduksjonen i arbeidsledighet. I 2015 bidrar svekkelsen i arbeidsmarkedet til at lønnsveksten kan komme under 3 prosent.

Boks 2.1. Omstillinger etter oljeprisfallet

I kjølvannet av oljeprisfallet og investeringsnedgangen i petroleumsvirksomheten har mange spurt seg hva de makroøkonomiske effektene vil bli og hvilke næringer det er som skal øke i relativ betydning i norsk økonomi framover. Disse spørsmålene er både drøftet i Cappelen, Eika og Prestmo (2010) som fokuserte på omstillingene i kjølvannet av en nedbygging av petroleumsvirksomheten som følge av uttømming av ressurser på norsk sokkel, og i Cappelen, Eika og Prestmo (2013) som analyserte følgene av en permanent lavere oljepris.

Det er flere forhold som påvirker den framtidige nærings-sammensetningen enn aktiviteten i og inntektene fra petroleumsvirksomheten. Økt globalisering, konjunktur-utviklingen i utlandet, ulikt potensiale for produktivets-forbedringer, vridning av etterspørselen knyttet til preferanser etter hvert som vi blir rikere og behov knyttet til blant annet aldringen av befolkningen er noen slike momenter.

Isolert sett vil det imidlertid være slik at ved lavere etterspørsel fra petroleumsnæringen vil de næringene som leverer varer og tjenester til utvinningssektorene innskrenke. Andre næringer, i hovedsak annen konkurranseutsatt virksomhet, vil vokse. De isolerte effektene av lavere inntekter fra petroleumsvirksomheten betyr lite på kort sikt. Prinsippet i handlingsregelen for finanspolitikken innebærer at bare 4 prosent av endringen i inntekter fører til endret budsjettunderskudd sammenliknet med det som ellers hadde vært tilfellet. Til tross for kraftig økning i det oljekorrigerede budsjettunderskuddet, ligger ressursbruken fremdeles langt under krittstreken handlingsregelen setter. Dermed vil det ta flere år før veksten i budsjettunderskuddet må reduseres som følge av reduserte inntekter. Når innstramningen skjer vil endringen i forhold til en bane med fortsatt høye oljepriser bli liten i begynnelsen, men gradvis øke i betydning ettersom reduksjonen i innskuddene i Statens petroleumsfond utland akkumulerer seg. Den reduserte aktiviteten vil føre til lavere styringsrenter som, kombinert med lavere oljepris, vil føre til en svekkelse av kronekursen og dermed lette omstillingene. I tillegg vil lavere styringsrente bidra til at krona svekkes ytterligere. Slik sett vil både markedsmessige forhold og innretningen av den økonomiske politikken bidra til å lette omstillingene.

De beregningene som legges fram her forutsetter klart lavere oljepris enn i årene 2011-2014. Det trenger ikke ha noen konsekvenser for innretningen av finanspolitikken innen vår prognosehorisont, men har betydning for offentlig ressursbruk langt fram i tid. Reduksjonen i investeringer i utvinning av olje og gass, innebærer imidlertid helt andre impulser mot norsk økonomi enn hva som har preget utviklingen i senere år. Nedgangen går sammen med økt aktivitet i verdensøkonomien og fortsatt store positive impulser via finanspolitikken. Hvordan tror vi omstillingene blir fra 2014 til og med 2018?

Ser vi først på de aggregerte balansene i arbeidsmarkedet, anslår vi nå at samlet sysselsetting vil øke med 70 000 personer fra 2014 til 2018. Arbeidsstyrken justert for en forventet nedgang i arbeidsinnvandring, øker med drøyt 80 000 slik at arbeidsløsheten (AKU-definisjonen) øker med drøyt 10 000 personer eller med 0,3 prosentpoeng. I makro er det altså ikke slik at omstillingen går smertefritt, men skjer også ved økt arbeidsledighet og redusert yrkesaktivitet. Noe av nedgangen i yrkesaktivitet henger sammen med en økning av antall personer i de eldste aldersgruppene, som andel av befolkningen i yrkesaktiv alder, siden arbeidstilbøeligheten er lavere i disse aldersgruppene. Som omtalt i vår analyse fra 2010, vil lavere befolkningsvekst dempe veksten i arbeidsstyrken framover, mens eldrebølgen utover på 2020-tallet vil kreve større ressursinnsats i produksjonen av omsorgs- og helsetjenester. Slik sett kan nedbyggingen av aktiviteten knyttet til petroleumsvirksomheten sies å komme på et gunstig tidspunkt.

Hvilke endringer i sysselsettingen fordelt på næringer ser vi for oss? Nedgangen i investeringene i petroleumsvirksomheten fram til 2018 kan anslås å ville føre til en sysselsettingsreduksjon opp mot 30 000 personer når tilpasningene i leverandørvirksomheten er fullført, men kanskje nærmere 15 000 personer fram til 2018. Våre prognoseberegninger viser en økning i samlet sysselsetting på 70 000 personer fra 2014 til 2018, slik at sysselsettingen knyttet til annen virksomhet vil øke med om lag 85 000 personer. Beregningene viser at samlet industrisysselsetting er om lag uforandret i årene framover. Nedgangen i leverandørindustrien motvirkes altså av vekst i annen industrivirksomhet. Vi anslår samlet sysselsettingsvekst i annen vareproduksjon utenom jordbruket til knapt 20 000 personer hvorav mesteparten er anslått å ville komme i bygg og anlegg. Vekst i bolig-investeringer og anleggsinvesteringer bidrar til dette. I privat tjenesteyting inklusive varehandel og transport, som også berøres negativt av nedgangen i petroleumsinvesteringene, anslår vi en vekst på knapt 20 000 personer. Her fører altså omstillingene i hovedsak til at disse næringene vokser mindre sysselsettingsmessig enn de har gjort siden 2000. Sysselsettingen i offentlig tjenesteyting er anslått å ville øke med om lag 35 000 personer.

Referanser:

Cappelen, Ådne, Torbjørn Eika og Joakim Prestmo (2010): *Nedbyggingen av petroleumsvirksomheten: Hvor store blir utfordringene for norsk økonomi?* Rapporter 2010/46

Cappelen, Ådne, Torbjørn Eika og Joakim Blix Prestmo (2013): *Petroleumsvirksomhetens virkning på norsk økonomi og lønnsdannelse. Framtidig nedbygging og følsomhet for oljeprissjokk.* Rapporter 59/2013

Kronesvekkelsen vil bidra til at inflasjonen øker, men veksten i KPI dempes av lavere energipriser til anslagsvis 2,3 prosent. I så fall vil reallønnsveksten bli 0,6 prosent i år. Vi legger til grunn at krona gjennomgående vil styrke seg noe i tiden framover. Dette, sammen med at virkningene på inflasjonen av kronesvekkelsen reduseres over tid, bidrar til at prisveksten faller i de neste årene og kommer under 2 prosent i 2017 og 2018. En fortsatt lav nominell lønnsvekst vil likevel gi en real-lønnsvekst som gradvis øker til 1,7 prosent i 2018.

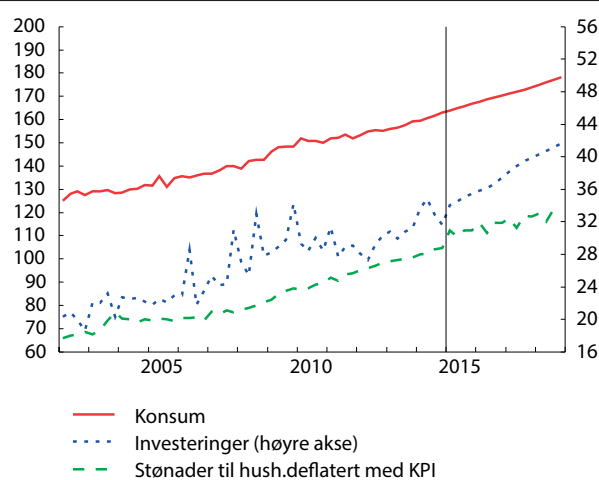
I en tiårsperiode fram til 2013 opplevde norsk økonomi økende impulser fra oljevirksomheten, både indirekte via handlingsregelen til finanspolitikken og direkte ved økt etterspørsel fra petroleumsnæringen. En sterk krone og høy kostnadsvekst ga opphav til det mange omtalte som en todeling av norsk økonomi. Tradisjonelt konkurranseutsatte næringer gikk dårlig, mens mer skjermede næringer, samt petroleumsnæringen og leverandørindustrien, gikk godt. I 2014 ble disse tendensene dempet og selv om finanspolitikken fortsatt kan gi motsatte impulser vil reverseringen av todeling- en forsterkes i 2015. Næringsutviklingen framover vil preges av nedgang i leverandørvirksomheten, relativt svak utvikling i mange skjermede næringer og ganske høy vekst i tradisjonelle konkurranseutsatte næringer. Disse utviklingstendensene er nærmere beskrevet i boks 2.1 om omstilling etter oljeprisfallet.

2.1. Finanspolitikken

Veksttakten i konsumet og bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte noe i 2014 sammenliknet med de foregående årene. Sammen med reduserte skatter bidro dette til den sterkeste finanspolitiske impulsen siden finanskrisen målt med utviklingen i strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge. Konsumet i offentlig forvaltning økte med 2,5 prosent i fjor, mens bruttoinvesteringene økte med hele 8,5 prosent ifølge foreløpige beregninger. Offentlige stønader til husholdningene økte reelt med hele 3,8 prosent, og bidro også klart til å stimulere den økonomiske utviklingen. Samlet sett økte realverdien av disse tre store utgiftskomponentene med 3,6 prosent fra 2013 til 2014.

Budsjettforliket mellom regjeringen og samarbeidspartiene på Stortinget innebærer at de ekspansive impulsene videreføres i 2015 omtrent som året før. Budsjettvedtaket tilsier at veksten i konsumet i offentlig forvaltning øker litt mer enn anslaget i Nasjonalbudsjettet 2015, mens investeringsanslaget ikke påvirkes nevneverdig. I motsatt retning trekker en mindre reduksjon i skattene sammenliknet med det opprinnelige forslaget fra regjeringen. For 2015 antar vi nå en konsumvekst i offentlig forvaltning omtrent på linje med veksten i 2014, mens veksten i bruttoinvesteringene blir lavere enn i 2014 og anslås til vel 5 prosent. Stønadene til husholdningene øker betydelig fra 2014 til 2015 som følge av endringer i reglene for uførestønader ved at disse nå skal beskattes på linje med lønnsinntekt. Isolert sett tilsier dette at både

Figur 2.2. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

stønader og skatter øker med 12 milliarder kroner mer enn om regelverket fra 2014 hadde blitt videreført. Justert for denne regelendringen legger vi til grunn at realveksten i stønadene øker med vel 3 prosent i 2015. Et noe svakere arbeidsmarked i tiden framover bidrar til økningen. Vi anslår den samlede realveksten i konsum, investeringer og stønader til knapt 3 prosent fra 2014 til 2015. I tillegg kommer lavere skatter slik at finanspolitikken bidrar til å trekke veksten i fastlands-økonomien klart opp i forhold til antatt trendvekst. Budsjettimpulsen, målt ved endring i SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge, er 0,6 prosentpoeng, om lag like stor i 2015 som i 2014.

For 2016 og 2017 forutsetter vi at hovedlinjene i budsjettpolitikken fra 2014 og 2015 videreføres. Vi legger til grunn en reduksjon i skattesatser på linje med endringene i innværende år. Veksten i konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning antas å bli om lag på linje med i år med unntak av økende investeringer i militært utstyr i form av kampfly. I 2015 og 2016 kjøpes det inn to fly som skal brukes til opplæringsformål i USA. Fra og med 2017 og fram til og med 2024 skal det leveres seks kampfly til Norge hvert år. Til sammen er investeringskostnadene anslått til om lag 68 milliarder kroner (i 2015 priser) for 52 kampfly. Kostnadsanslaget er imidlertid beregnet med en langt svakere dollarkurs enn det som nå synes å kunne bli tilfellet. Usikkerheten omkring valutakursutviklingen er stor, og investeringskostnadene kan komme til å bli klart større enn opprinnelig antatt. Økningen i veksten for bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning i 2017 skyldes altså økte militære investeringer. Investeringsveksten til sivile formål i 2017 er om lag som i de to foregående årene. Konsumveksten antas å holde seg nær 2,5 prosent årlig unntatt i 2017 da den blir lavere på grunn av endringer i antall virkedager mellom de ulike årene.

Vi presenterer denne gangen også anslag for 2018. Vi har da stort sett videreført vekstanslagene for offentlig

konsum og investeringer som i de foregående årene, men har ikke antatt en ytterligere reduksjon i skatteinivået. I perioden 2015-2018 hvor oljeprisen er klart lavere enn tidligere, vil Statens pensjonsfond utland vokse mindre enn tidligere antatt. Vi anslår derfor at SOBU som andel av fondets verdi ved inngangen til 2018 er 3 prosent, mot 2,6 prosent i 2015.

2.2. Pengepolitikk

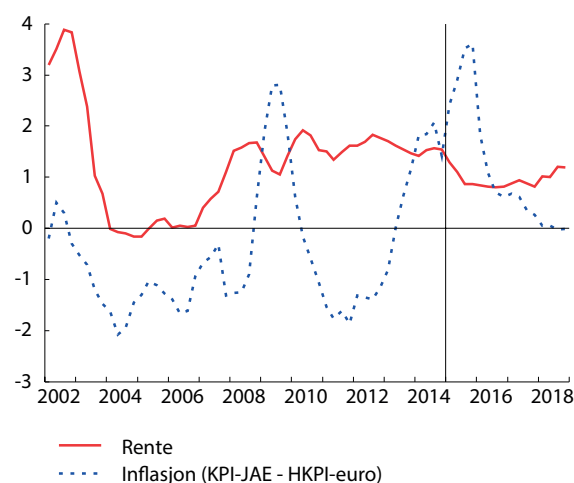
I desember i fjor ble styringsrenta satt ned til 1,25 prosent etter å ha ligget på 1,5 prosent siden mars 2012. Styringsrenta er dermed tilbake på det rekordlave nivået den var på sommeren 2009. Tremåneders pengemarkedsrenta har ligget rundt 1,7 prosent de to siste årene før kuttet i styringsrenta i desember, noe den også ble på årsbasis i 2014. Dette er det laveste nivået vi har observert som et årsgjennomsnitt. Etter rentekuttet har pengemarkedsrenta ligget rundt 1,4 prosent.

Fra begynnelsen av 2014 og fram til mai styrket krona seg noe. Deretter har krona svekket seg fram til midten av desember, der halvparten av svekkelsen skjedde i første halvdel av desember. Fordi krona også svekket seg klart gjennom andre halvår 2013, gikk den importvektete verdien av norske kroner som årsgjennomsnitt ned med 5,3 prosent i 2014. Siden midten av desember i fjor har krona igjen styrket seg, men målt med den importveide kronekursen er krona likevel svakere enn den var i de første 11 månedene i 2014. Eurokursen beveget seg fra 8,10 til 9,50 fra midten av juni til 16. desember, mens dollarkursen i samme periode gikk fra 6,00 til 7,60. Dollarkursen har siden styrket seg noe mer, mens eurokursen i begynnelsen av mars i år har kommet ned til om lag 8,60.

Rentene husholdningene står overfor falt gjennom 2014. Mens gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig fra banker og kredittforetak var 4,08 prosent i slutten av 2013, var denne renten kommet ned i 3,64 prosent ved utgangen av 2014. Rentene på bankinnskudd falt gjennom 2014 fra 2,24 prosent til 1,86 prosent. Ny månedlig rentestatistikk viser at de største rentereduksjonene i fjor skjedde i juni og desember. Månedstatistikken viser også at fallet i utlånsrenter har fortsatt inn i 2015. Reduksjonen i gjennomsnittlig rente på utestående rammelån var riktignok bare på 0,05 prosent i januar i år. Men for nye rammelån med sikkerhet i bolig, som ble inngått i januar, var renten i gjennomsnitt på 3,17 prosent, mot 3,40 prosent for tilsvarende lån inngått i desember i fjor.

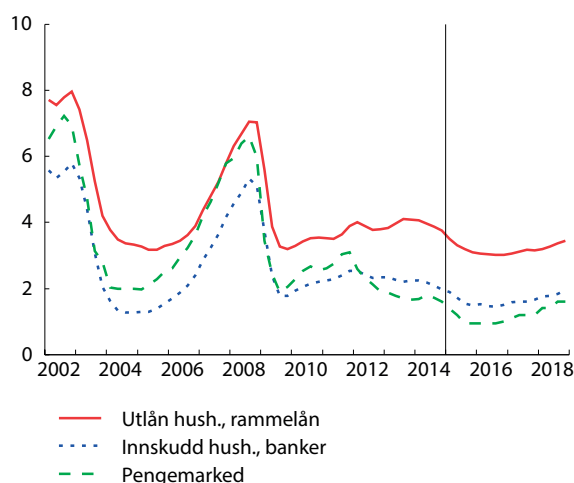
Til tross for lave renter har ikke gjeldsveksten vært spesielt høy. Veksten i publikums gjeld, målt ved innenlandsk bruttogjeld (K2), lå rundt 7 prosent i 2012 og rundt 6 prosent i 2013. Gjennom 2014 falt denne ytterligere, og i tremånedersperioden november 2014 - januar 2015 var publikums gjeld om lag 5 prosent høyere enn foregående tremånedersperiode, sesongjustert og regnet som årlig rate. Husholdningenes gjeldsvekst har siden sommeren 2010 og fram til sent i 2014 ligget

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

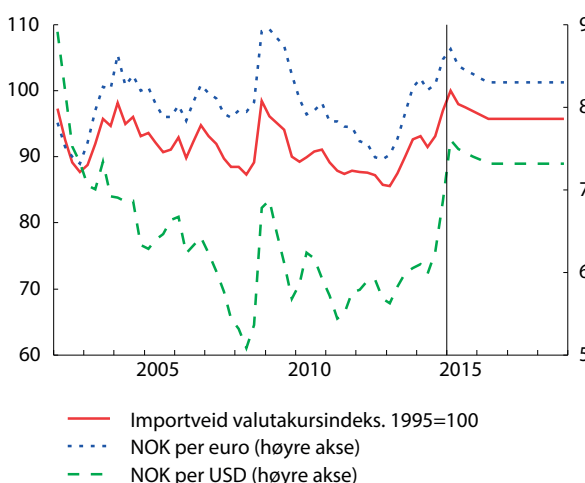
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Valutakurser

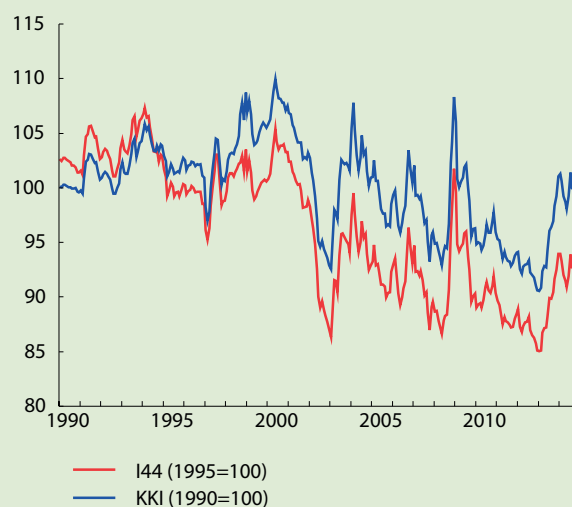
Kilde: Norges Bank.

Boks 2.2. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 60 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer (dvs. eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformen) skjer med land som ikke er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronens internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs (konkurransekursindeksen) og importveid kronekurs. Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående har vært sterkere siden rundt 2000 enn på 1990-tallet, at den var rekordsterk tidlig i 2013 og at den siden har svekket seg markert. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i januar 2013 rundt 17 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 12 prosent sterkere. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for litt ulike formål; den importveide kronekursen viser kursutviklingen for et gjennomsnitt av norske importvarer, mens konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet. Den forskjellige utviklingen skyldes at krona styrket seg betydelig mer mot land Norge importerer

Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Kilde: Macrobond

fra enn mot land Norge eksporterer til. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurranseevne ble svekket. Denne utviklingen var særlig markert fra 1993 til 2004.

Fra januar 2013 til januar 2015 svekket krona seg med 20,2 prosent målt ved den importveide valutakursen og med 21,2 prosent målt ved industriens effektive kronekurs. Det innebærer at kronas internasjonale kjøpekraft ble svekket noe mindre enn industriens internasjonale konkurranseevne ble styrket. Fra januar til februar i år styrket krona seg med i underkant av 3 prosent målt ved begge valutakurvne.

over 6 prosent, men i tremånedersperioden november 2014 - januar 2015 var husholdningenes gjeld bare 5,3 prosent høyere enn foregående tremånedersperiode, sesongjustert og regnet som årlig rate. Gjeldsveksten i ikke-finansielle foretak har økt gjennom 2014, og var i siste tremånedersperiode på 4,4 prosent.

Vi legger til grunn at det blir ytterligere rentekutt i år. Utsikter til lav vekst, kombinert med en økning i ledigheten og forholdsvis lav inflasjon, er noe av bakgrunnen for dette. Det første rentekuttet kommer trolig allerede på rentemøtet 19. mars, og vi har lagt til grunn at det kommer ytterligere ett rentekutt før sommeren. Styringsrenta vil i så fall komme ned i 0,75 prosent, mens pengemarkedsrenta kommer ned i 1,0 prosent. Vi regner med at konjunkturutviklingen bedres gjennom 2016, men at styringsrenta ikke blir satt opp før i 2017 og 2018. På slutten av 2018 er pengemarkedsrenta antatt å øke til 1,6 prosent.

Reduserte pengemarkedsrenter ventes å føre til at bankene setter ned sine renter ytterligere. I følge våre prognoser kan rammelånsrenta komme ned i 3,0 prosent i 2016, før den beveger seg mot 3,5 prosent i slutten av 2018.

I sine råd om motsyklisk kapitalbuffer i bankene har Norges Bank lagt vekt på forholdet mellom kreditt og BNP. Dette forholdet ligger på et høyt nivå, men kredittveksten er redusert de siste årene. Norges Bank har også lagt vekt på utviklingen i eiendomspriser. I desember 2014 anbefalte Norges Bank at bufferkravet skulle holdes uendret. Samtidig skrev den at hvis boligprisene skulle «fortsette å stige markert raskere enn husholdningenes inntekter, slik at de finansielle ubalansene øker, vil det bli aktuelt å gi råd om en høyere motsyklisk kapitalbuffer». Siden boligprisene har steget en god del etter at Norges Bank ga dette rådet, er det sannsynlig at Norges Bank vil gi råd om en økning av bufferkravet nå i mars. Finanstilsynet ga i desember 2014 Finansdepartementet råd om å øke det motsykliske bufferkravet med 0,5 prosentpoeng til 1,5 prosent, og vil nok gjenta anbefalingen om å øke kravet nå. Det er usikkert hvor stor betydning en endring av bufferkravet har for bankenes tilpasning. Vi har i våre prognoser lagt til grunn at en endring i kravet i liten grad vil påvirke bankenes renter og utlån, men det avhenger blant annet av hvordan konkurransen mellom bankene blir påvirket av en økning i kravet. I den grad det slår ut i økte utlånsrenter og redusert utlånsvekst

kan det legge en demper på boligprisutviklingen framover.

Finansdepartementet har nylig bedt Finanstilsynet vurdere om det er hensiktsmessig å iverksette tiltak som kan begrense kreditt- og boligprisveksten. Finansdepartementet vil trolig vurdere forslagene fra tilsynet samtidig med at kravet til motsyklisk kapitalbuffer settes. En skjerping av kravet til egenkapital for boliglånskundene kan være et vel så effektivt tiltak for å begrense kreditt- og boligprisveksten som en økning i bufferkravet for bankene.

Vi tror krona styrker seg framover slik at euro-kursen kommer ned i 8,30 litt inn i 2016. Deretter har vi lagt til grunn uendrede kurser. Styrkingen skyldes dels en reversering av noe av svekkelsen, som vi mener ble større enn det fundamentale forhold tilsier, og dels at vi tror på økte oljepriser framover i tråd med markedets forventninger.

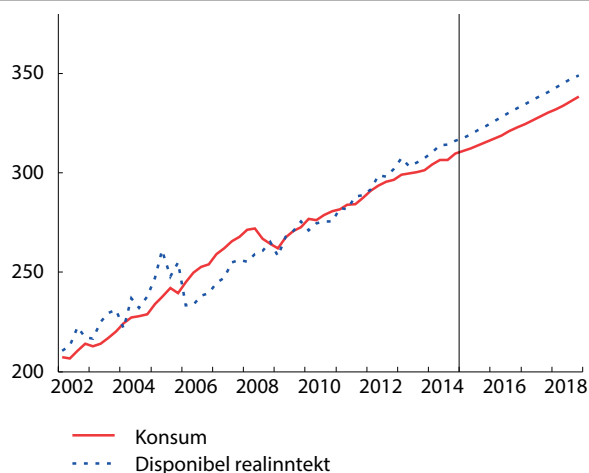
På årsbasis får vi en svekkelse av krona fra i fjor til i år på om lag 2 prosent målt mot euro og 4,7 prosent målt ved den importveide kronekursen. Svekkelsen på årsbasis skyldes at kronesvekkelsen gjennom fjoråret dominerer styrkingen vi anslår gjennom inneværende år. Neste år vil krona styrke seg med nærmere 2,5 prosent på årsbasis, både målt mot euro og med den importveide kronekursen.

2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene

Disponible realinntekter i husholdningene (inklusive ideelle organisasjoner) økte med 2,5 prosent i 2014, litt mindre enn året før. Bak denne årsveksten ligger ifølge sesongjusterte tall en sterk vekst i disponibel realinntekt gjennom første halvår og en tilsvarende svak vekst gjennom andre halvår. Dette gjenspeiler utviklingen i lønnsinntektene (årslønn og sysselsetting) gjennom fjoråret. Selv om årslønnsveksten var lavere i 2014 enn på lenge, var sysselsettingsveksten fremdeles på et nokså høyt nivå med 1,1 prosent. Dermed bidro lønnsinntektene særlig til inntektsveksten i fjor med nær 2 prosentpoeng eller med om lag ett prosentpoeng når skatt på inntekt og formue trekkes fra. Dette er noe mindre enn i 2013, mens det er mer enn en halvering av vekstbidraget fra lønnsinntekter sammenliknet med 2012. Da økte sysselsettingen med hele 2,1 prosent samtidig som årslønnsveksten var 4 prosent. Økte offentlige stønader, i hovedsak som følge av økte utbetalinger av pensjoner og sykepenge, ga også relativt store bidrag til inntektsveksten i 2014. Netto renteinntekter ga derimot ikke noe vekstbidrag av betydning. En prisvekst på 2,4 prosent, målt ved nasjonalregnskapets konsumdeflator, dempet realinntektsveksten i fjor.

I årene etter finanskrisen har konsumveksten vært nokså svak og gjennomgående svakere enn realinntektsveksten. Konsumveksten i 2014 var på vel 2 prosent, mens varekonsumet steg med bare 1,0 prosent. Konsum av matvarer, drikkevarer, klær og sko trakk

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

veksten opp. Kjøp av transportmidler økte derimot lite i fjor. Også andre viktige konsumvaregrupper som kjøp av møbler og hvitevarer utviklet seg svakt i fjor med et fall på nær 2 prosent. Sesongjusterte tall viser at kjøp av transportmidler falt betydelig gjennom 2. og 3. kvartal og kjøp av møbler og hvitevarer falt kraftig i 3. kvartal. I januar falt varekonsumindeksen sesongjustert med 0,3 prosent, etter særlig svak utvikling i forbruk av elektrisitet samt kjøp av egne transportmidler og husholdningsutstyr, som til sammen bærer bud om svak konsumvekst i 1. kvartal i år. Tjenestekonsumet økte på sin side med 3,1 prosent i 2014, med særlig klare vekstbidrag fra boligkonsum, kultur- og fritidstjenester, hotell- og restauranttjenester samt finansielle tjenester. Nordmenns konsum i utlandet økte med kun 4,4 prosent i fjor, mot hele 11,0 og 7,8 prosent i henholdsvis 2012 og 2013. Svekkelsen av krona gjennom 2014, som har gjort det relativt dyrere å handle i utlandet, har nok i betydelig grad dempet veksten sammenliknet med årene før.

Husholdningenes sparing – i form av finansinvesteringer og boliginvesteringer – regnet som andel av disponibel inntekt, har økt med om lag 4,5 prosentpoeng siden finanskrisen i 2008 til et nivå på 8,3 prosent i 2014. Etter finanskrisen har sparingen økt mer enn det vår modell kan forklare. En årsak kan være økende forsiktighetsmotivert sparing, som ikke fanges opp av modellen. Det vil si at husholdningene reduserer konsumet når framtida med hensyn til egen og landets økonomi oppleves som usikker. Sesongjusterte tall viser imidlertid at gjennom de tre siste kvartalene i 2014 var spareraten stabil nær 8,5 prosent, og det kan tyde på at vi ikke lenger har noen økning i forsiktighetsmotivert sparing. Økningen i spareraten de siste årene kan også i noen grad tilskrives aldringen av befolkningen og pensjonsreformen som ble innført fra 1. januar 2011.

Utviklingen i husholdningenes inntekter, boligformue og renter er viktig for konsumutviklingen. Vi venter særlig at offentlige stønader vil fortsette å gi relativt

klare vekstbidrag til disponibel realinntekt i prognoseperioden. Lønnsinntekter utvikler seg svakt i 2015, som følge av svak sysselsettings- og årslønnsvekst, men økende vekst i sysselsettingen gir økte lønnsinntekter utover i prognoseperioden. Netto renteinntekter vil gi relativt små vekstbidrag. Litt høyere inflasjon i 2015 enn i 2014 vil dempe realinntektsutviklingen, mens lav prisvekst i årene 2016 til 2018 vil virke motsatt. Vi venter en årlig vekst i disponibel realinntekt på vel 2 prosent i 2015, i underkant av 3 prosent neste år og rundt 2,5 prosent i både 2017 og 2018. Svak utvikling i realboligprisene, og endog et fall i perioden fra 2016 til 2018, vil virke dempende på konsumet gjennom prognoseperioden ved at boligformuen går ned.

Med våre anslag på inntekter, boligformue og renter blir konsumveksten i år og neste år på vel 2 prosent, om lag som i fjor, for deretter å øke til nærmere 2,5 prosent i 2017 og 2018. Vi ser for oss at spareraten ikke vil øke nevneverdig i år, men at den, som følge av den svake utviklingen i realboligprisene, igjen kan øke noe i årene 2016 til 2018 til et nivå på vel 9 prosent. Dette er historisk høyt og vi må tilbake til 2005 for å finne et liknende eller noe høyere nivå på spareraten. Den gangen var spareraten på 9,7 prosent som følge av høye, skattemotiverte utbetalinger av aksjeutbytte.

2.4. Boligpriser og boliginvesteringer

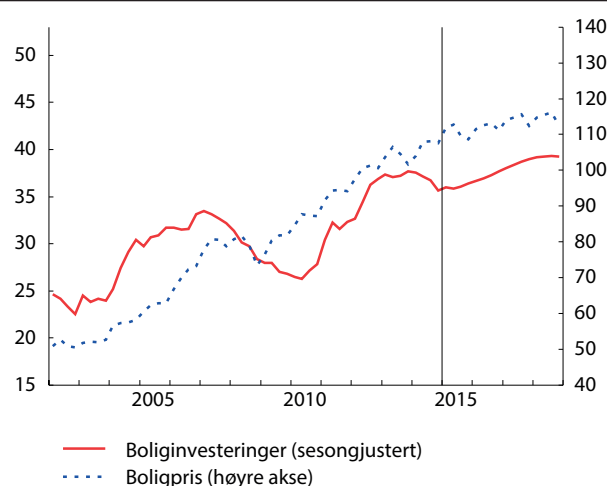
Boligprisene var 2,7 prosent høyere i 2014 enn året før. Realprisveksten, hvor man trekker fra konsumpristigningen, var på 0,7 prosent. Bak disse tallene skjuler det seg en tolv måneders vekst som falt gjennom 2013 og steg gjennom 2014. I 1. kvartal 2014 var boligprisene på samme nivå som i 1. kvartal 2013, mens de i 4. kvartal var 5,8 prosent høyere enn på samme tid året før, ifølge Statistisk sentralbyrås boligprisindeks. Denne utviklingen er i tråd med månedstall for boligprisene fra Norsk Eiendom, der sesongjusterte boligpriser har steget hver måned siden februar 2014.

Ferske tall fra Norsk Eiendom viser fortsatt høy boligprisvekst inn i 2015. Den sesongjusterte indeksen steg med 0,6 prosent i januar og med 0,5 prosent i februar. Med uendrede boligpriser ut året vil boligprisene i 2015 som årsgjennomsnitt havne 5,4 prosent over nivået i 2014.

Ifølge vår modell påvirkes boligprisene positivt av en økning i husholdningenes disponible inntekter og av lavere renter, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. Samtidig påvirker husholdningenes låneopptak og boligprisene hverandre gjensidig. Boligprisveksten dempes av at realboligprisene nå er høyere enn det fundamentale forhold skulle tilsi, men den påvirkes positivt av at realgjelda er lavere enn det blant annet boligprisinivået og realrentene skulle tilsi. Det siste stimulerer også realgjeldsveksten.

Lavere boliginvesteringer i 2014 enn i 2013 har gitt en svakere vekstimpuls til husholdningenes bruttogjeldsvekst, og veksttakten i husholdningenes bruttogjeld har

Figur 2.7. **Boligmarkedet. Venstre akse mrd. 2012-kr., kvartal, høyre akse indeks, 2012=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

avtatt noe gjennom 2014. Til tross for fortsatt svake vekstimpulser fra boliginvesteringene og en svakere realinntektsutvikling i 2015 vil en nedgang i de reelle utlånsrentene til svært lave nivåer bidra til at kredittveksten vil bli nær 6,5 prosent i 2015. I årene deretter ser vi for oss at kredittveksten reduseres til i overkant av 5,5 prosent etter hvert som realrentene stiger noe framover i prognoseperioden. Justert for konsumpristigningen vokser gjelda med om lag 4 prosent reelt hvert år i hele prognoseperioden.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Mens forventningsbarometeret fra TNS Gallup og Finans Norge viste en tiltakende optimisme gjennom de tre første kvartalene i 2014, har indeksen falt i 4. kvartal 2014 og i 1. kvartal i år. Endringen er særlig markert for husholdningenes oppfatning av landets økonomi nå og ett år fram i tid.

Vi har lagt til grunn at husholdningene fortsatt vil oppfatte de økonomiske utsiktene som relativt svake i den nærmeste tiden og at forventningsindikatoren vil holde seg på dagens lave nivå også i 2. kvartal 2015. Dette gir negative impulser til boligprisutviklingen i resten av 2015, selv om vi tror stemningen snur slik at forventningsindikatoren stiger litt mot slutten av 2015. Vi venter en litt svakere utvikling i husholdningenes realdisponible inntekt i 2015, mens veksten i realbruttogjelda blir holdt oppe av en lav realrente. Boligprisene ventes å stige om lag 3,5 prosent på årsbasis i 2015. Det svarer til en reell økning på litt over 1 prosent. Siden vi nå i over 12 måneder har sett en noe sterkere boligprisvekst, innebærer dette at vi anslår et svakt nominelt boligprisfall framover i 2015. Vi venter at myndighetene vil treffe tiltak som reduserer utlånsveksten til husholdningene, noe som vil bidra til denne utviklingen. Som følge av en høyere reallønnsvekst og en fortsatt reell kredittvekst, ser vi for oss at boligprisveksten tar seg litt opp igjen inn i 2016 slik at årsveksten blir på litt over 1 prosent. Det er imidlertid

Tabell 2.2. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2014-2018. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2014	Prognoser							
		2015			2016		2017		2018
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,1	2	2,7	2,2	2 1/4	2,4	2 3/4	2,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,5	2,5	2 1/2	2,2	2,4	..	1,8	..	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	1,2	-3,6	..	-0,9	1,1	..	3,5	..	3,2
Utvinning og rørtransport ¹	0,0	-15,9	-15	-8,0	-8,1	-5	-2,3	-2 1/2	-0,1
Fastlands-Norge	1,8	1,4	3	..	4,2	..	5,3	..	3,9
Næringer	0,3	1,5	..	1,2	4,8	..	4,5	..	4,8
Bolig	-1,6	-2,2	..	3,4	3,2	..	4,1	..	1,9
Offentlig forvaltning	8,5	5,1	..	3,2	4,3	..	7,9	..	4,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,1	2,1	2 1/4	2,5	2,7	3	2,9	2 3/4	2,7
Lagerendring ³	0,4	0,2	..	..	0,2	..	-0,5	..	0,0
Eksport	1,7	1,7	..	2,2	1,7	..	1,6	..	2,0
Råolje og naturgass	0,9	-0,5	..	0,6	-0,1	..	-0,2	..	0,3
Tradisjonelle varer ⁴	2,7	5,1	4 1/2	3,6	3,8	2 1/4	3,8	3 1/2	3,9
Import	1,6	1,8	2	2,5	2,8	..	1,3	..	2,6
Tradisjonelle varer	0,0	1,3	..	3,6	2,8	..	4,0	..	3,9
Bruttonasjonalprodukt	2,2	0,9	1 1/4	1,6	1,7	1 3/4	1,9	2 1/4	2,2
Fastlands-Norge	2,3	1,1	1 1/2	2,0	2,2	2 1/4	2,4	2 1/2	2,7
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	1,1	0,2	1/2	0,8	0,3	3/4	1,0	1 1/4	1,0
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,5	3,9	3 3/4	3,6	4,1	4	3,9	3 3/4	3,8
Priser og lønninger									
Årslønn	3,1	2,9	3 1/4	3 1/4	3,1	3 1/2	3,1	4	3,4
Konsumprisindeksen (KPI)	2,0	2,3	2 1/2	2,1	2,0	2 3/4	1,7	2 1/2	1,7
KPI-JAE ⁵	2,4	2,7	2 1/2	2,1	1,9	2 3/4	1,7	2 1/2	1,7
Eksportpris tradisjonelle varer	4,1	2,6	..	..	1,7	..	1,8	..	2,0
Importpris tradisjonelle varer	5,5	3,4	..	..	1,0	..	1,4	..	1,5
Boligpris	2,7	3,6	..	..	1,2	..	1,9	..	0,4
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	266,7	162,3	..	..	171,5	..	200,8	..	210,0
Driftsbalansen i prosent av BNP	8,7	5,2	..	11,7	5,3	..	5,9	..	6,0
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå) ⁶	8,3	8,5	..	9,5	8,9	..	9,0	..	9,2
Pengemarkedsrente (nivå)	1,7	1,1	1,4	1,7	1,0	1,4	1,2	..	1,5
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁷	3,9	3,3	..	..	3,0	..	3,1	..	3,3
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	621	460	..	650	502	..	525	..	540
Eksportmarkedsindikator	4,2	4,2	..	..	4,8	..	5,6	..	6,2
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	5,3	4,7	2,9	1,0	-2,3	-3,1	-0,2	-1,3	0,0

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetraffikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Mens våre anslag baserer seg på NR slik det nå foreligger, er analysene til FIN og NB laget før hovedrevisjonen i 2014. Spesielt gir dette seg utslag i at anslagene for sparerraten ikke lar seg sammenlikne.⁷ Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.1 (2014-2015), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 4/2014 (NB).

lavere enn den generelle inflasjonen på nær 2 prosent. Vi venter at boligprisveksten blir nær 2 prosent i 2017 og om lag 0,5 prosent i 2018. Samlet svarer disse anslagene til at realboligprisene er nær uendret fra 2014 til 2018.

Boliginvesteringene viste en fallende tendens gjennom 2014 etter å ha passert et rekordhøyt nivå i 2013. Det var nedgang i nybyggingen som lå bak denne utviklingen, mens investeringer i eksisterende boliger, som utgjør 30 prosent av de totale boliginvesteringene, steg i 2014. Som årsgjennomsnitt lå investeringene 1,6 prosent lavere i 2014 enn i året før. Tallene for igangsatt areal er svært volatile, men de bærer ikke bud om noen oppgang i investeringene med det første. Ifølge Boligprodusentenes Landsforbund har salget av nye boliger tatt seg opp siden i fjor sommer etter nedgang gjennom første halvår 2014. Salget i januar i år var vesentlig høyere enn i samme måned i 2014, men var likevel lavere enn i januar 2013. Vi anslår at boliginvesteringene faller med i overkant av 2 prosent i 2015. De tre siste årene av prognoseperioden venter vi et omslag til økte boliginvesteringer, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 3 prosent, fordi igangsettingen stimuleres av at boligprisen fortsatt er høyt og at boligprisveksten vil være litt høyere enn veksten i byggekostnadene tidlig i perioden.

2.5. Petroleumsinvesteringer

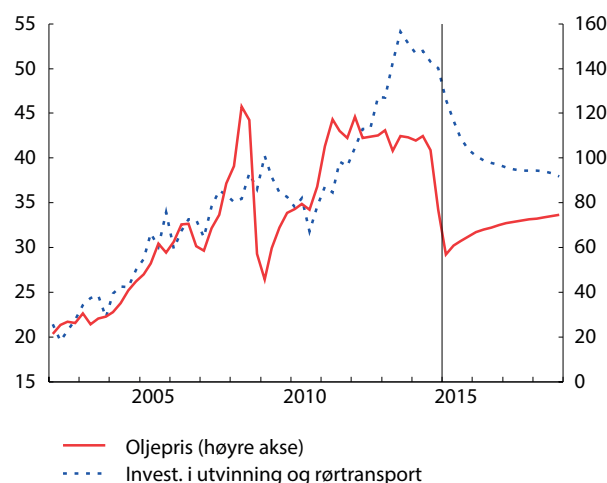
Petroleumsinvesteringene nådde toppen i 3. kvartal i 2013 og falt gjennom 2014. På grunn av sterk vekst i de første kvartalene i 2013 ble investeringsnivået i hele 2014 likevel det samme som året før. Investeringsnedgangen gjennom det siste halvannet år fordeler seg likt mellom oljeutvinningsplattformer på den ene siden og borerigger og oljeboring, oljeleting og rørledninger på den andre.

Avmatningen i investeringene skjedde altså før oljeprisen begynte å falle. Høy kostnadsvekst og fokus på bedret lønnsomhet bidro til at oljeselskapene strammet inn sine investeringsplaner. Til tross for nedgangen gjennom 2014 er nivået på investeringene fortsatt på et historisk høyt nivå og bidrar til store leveranser fra fastlandet. Vi anslår at det i 2014 var over 150 000 sysselsatte i Norge knyttet til investeringer i petroleumsnæringen, se boks 2.5.

Antall letebrønner gikk noe ned i 2014. Det ventes en sterkere nedgang i år og neste år grunnet den lave oljeprisen. Fallet i letingen blir klart større enn etter oljeprisfallet i 2008/2009. Den gang tok oljeprisen seg raskt opp etter et stort fall gjennom vinteren. En mer moderat prisøkning de neste årene bidrar til at leteboringen ikke tar seg opp til samme nivå som i fjor. Produksjonsboringen er viktig for å opprettholde produksjonen. Vi tror denne aktiviteten i mindre grad enn leteboringen vil påvirkes av lave olje- og gasspriser.

Samtidig med at flere felt ferdigstilles ventes en nedtrapping i antall nye feltutbygginger. Dette bidrar til en

Figur 2.8. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD.**
Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

klar nedgang i investeringer i felt. Videre har flere oppgraderinger og utvidelser av felt i drift blitt ferdigstilt og trekker dermed også i retning av lavere investeringer i år og neste år.

Investeringene de nærmeste årene vil holdes oppe av store investeringer knyttet til utbygging av Johan Sverdrup-feltet. De store investeringene på dette feltet vil likevel ikke hindre en klar nedgang i investeringene framover, men nedgangen avtar noe utover i prognoseperioden.

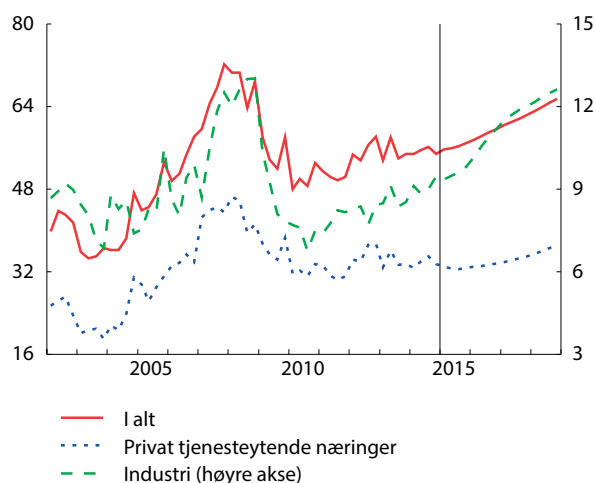
Olje- og gassutvinningen falt klart gjennom forrige tiår, men synes å ha stabilisert seg. Den økte noe fra 2013 til 2014, målt i energiekvivalenter. Det ventes om lag uendret utvinning de nærmeste årene. Utbygging av flere nye felt har bidratt til å hindre videre nedgang.

Oljeprisnedgangen i fjor slo ikke nevneverdig ut i eksportprisene på olje og gass før i 4. kvartal. Nedgangen kom relativt sent på året, og kronen svekket seg samtidig med oljeprisfallet. Oljeprisen i dollar er anslått til å falle med nær 30 prosent fra 2014 til 2015, mens en svak krone bidrar til at eksportprisen på olje målt i norske kroner ventes å falle med rundt 20 prosent i år. Oljeprisen har hentet seg noe inn den siste måneden. Vi forventer fortsatt lav oljepris målt i dollar, om enn svakt stigende framover. En fortsatt sterk dollar-kurs bidrar til å dempe nedgangen i lønnsomheten av potensielle prosjekter og fallet i statens inntekter fra petroleumsvirksomheten.

2.6. Næringsinvesteringer

Etter at nedgangen i næringsinvesteringene stoppet opp i første halvår 2010 i kjølvannet av finanskrisen har det vært en moderat underliggende vekst. Fallet fra 3. til 4. kvartal i 2014 på 2,4 prosent står i kontrast til investeringsveksten gjennom året. Fra 2013 til 2014 vokste næringsinvesteringene med 0,3 prosent.

Figur 2.9. **Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Økningen i industriinvesteringene de senere årene kan i hovedsak tilskrives petroleumsrelatert virksomhet som verftsindustri og transportmiddelindustri, produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr. Fra 2013 til 2014 har også andre industrinæringer bidratt til vekst. I denne perioden økte industriinvesteringene med 5,3 prosent, og en kraftig økning i investeringene innen næringsmiddelindustrien bidro sterkt til veksten. Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri bidro også til oppgangen og mot slutten av fjoråret var det denne næringen som sto for det meste av veksten i industrien. Tjenesteinvesteringene har holdt seg på samme nivå siden 2012. Fra 3. til 4. kvartal i fjor falt tjenesteinvesteringene med 4,5 prosent etter å ha steget i de to foregående kvartalene. Mye av denne utviklingen kan i stor grad spores tilbake til utviklingen i investeringer i transport utenom utenriks sjøfart.

SSBs siste kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer bærer bud om økte investeringer. Bedriftene indikerer nå en vekst i 2015 om lag som i fjor. Det er spesielt innen næringsmidler og kjemiske råvarer, hvor det i den senere tid har vært registrert høy vekst, at vekstanslagene er oppjustert.

Etter mange år med sterk vekst er nivået på tradisjonelle investeringer – eksklusive utgifter til forskning og utvikling (FoU) – i kraftforsyning på høyde med tilsvarende investeringer i industrien, og veksten ventes å fortsette. Med hovedrevisjonen 2014 ble FoU omklassifisert fra produktinnsats til investeringer i nasjonalregnskapet, se nærmere omtale i Økonomiske analyser 2/2014. De registrerte anslagene på framtidige investeringer indikerer en vekst på 10 prosent i 2015. Veksten er hovedsakelig ventet innen overføring og distribusjon av elektrisitet, og den foreslåtte endringen av avskrivningsreglene for vindkraft vil kunne gi videre vekst i elektrisitetsproduksjonen også i årene som kommer.

Det er ventet at eksportrettede næringer vil bidra til investeringsveksten i inneværende år, blant annet på grunn av en svak kronekurs og lavere rente. For investeringene totalt ventes det likevel en moderat utvikling i år som følge av det svake konjunkturbildet. I takt med bedre konjunkturer i årene som kommer ventes også økende positive bidrag fra tjenestenæringene. Vi anslår at næringsinvesteringsveksten tar seg opp fra 1,5 prosent i 2015 til om lag 5 prosent årlig ut prognoseperioden.

2.7. Utenriksøkonomi

Eksporten av tradisjonelle varer vokste markant gjennom 2014 etter en svak utvikling i 2013. Sesongjusterte tall viser at eksporten målt i faste priser økte med over seks prosent fra 4. kvartal 2013 til 4. kvartal 2014, etter en liten nedgang gjennom 2013. Eksportvolumet for hele fjoråret ble dermed 2,7 prosent høyere enn i 2013. En bredt basert økning i eksporten i 4. kvartal i fjor reflekterer en markant økning i importen hos flere store handelspartnere. I 2014 var det høy vekst i eksporten av oppdretts- og villfisk, fiske- og fangstprodukter, elektrisitet og metaller. Eksporten av kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, motorkjøretøy samt maskiner og utstyr vokste mye også i 2013. Alle disse varegruppene er store og utgjør samlet godt over halvparten av tradisjonell vareeksport. Det har vært en nedgang i olje- og gaseksporten de fleste årene siden årtusenskiftet. I 2014 var det derimot en liten oppgang.

Eksporten av tjenester har vokst mye etter finanskrisen og konjunkturedgangen i 2009, men veksten har vist en avtakende tendens. Fjorårets vekst på 2,6 prosent var den laveste de siste fem årene. Bruttofrakter i utenriks sjøfart utgjør om lag en fjerdedel av tjenesteeksporten og gav det største vekstbidraget i fjor. På fastlandet vokste eksporten av forretningsmessige tjenester mest. I tillegg viste også eksporten av tjenester tilknyttet transport, teletjenester og banktjenester høy vekst i 2014, men lavere enn i 2013.

Prisindeksen for tradisjonell vareeksport i norske kroner vokste raskt gjennom 2013. Gjennom 2014 har veksten fortsatt, men mye langsommere. Prisveksten på årsbasis blir dermed høyere i 2014 enn i 2013. Eksportprisen på metaller, en stor eksportvaregruppe, har vokst i seks kvartaler på rad. Prisindeksen for samlet tjenesteeksport vokste også mindre gjennom 2014 enn 2013. Flere store tjenestegrupper har hatt stigende eksportpriser i mange kvartaler på rad. Prisene på råolje og naturgass falt med over tjue prosent fra 4. kvartal i 2013 til 4. kvartal i 2014. Det senket prisindeksen for samlet eksport kraftig.

Veksten i eksporten av tradisjonelle varer og tjenester avhenger av veksten i etterspørselen på internasjonale markeder og av norske eksportørers kostnadmessige konkurranseevne. Vi venter en økende internasjonal markedsvekst i årene framover. Kronesvekkelsen har gjort norske varer og tjenester mer konkurranse-dyktige. Det vil bidra til vekst i eksportvolumene i år.

Boks 2.3. **Direkte og indirekte importandeler**

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra norske produsenter. I norsk produksjon benyttes imidlertid også importert produktinnsats. Andelen som importert produktinnsats utgjør av en sluttlevering defineres som den indirekte importandelen. Her inkluderes også importert produktinnsats hos alle underleverandører knyttet til den aktuelle leveransen. Den totale andelen av import i en sluttlevering er dermed høyere enn den direkte andelen. Fordi importandelene er forskjellige vil endringer i de ulike sluttleveringskomponenter gi ulike impulser til norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte sluttleveringskomponenten i en statisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at man ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntekstoptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2012, som er det siste året med endelige nasjonalregnskapstall.

Importandeler

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier er det eksport som har den laveste direkte importandelen. Når man også tar med den indirekte importen kommer importandelen for eksport imidlertid nær gjennomsnittet for sluttleveringer. Investeringer har de klart høyeste importandelene, både direkte og totalt.

Det er store forskjeller mellom undergruppene av sluttleveringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye. For investeringer i øvrige arter: maskiner, plattformer, boring og transportmidler, utgjør den direkte importen om lag en tredjedel, mens den totale importen utgjør noe under halvparten av disse investeringene. Oppdelt etter næring har investeringer i utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 62 prosent. I petroleumsvirksomheten gikk importandelen ned i 2012, men ligger høyere enn gjennomsnittet for investeringene samlet sett, mens investeringene i boligsektoren ligger klart lavest.

Halvparten av sluttleveringene knyttes til konsum. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, fremstår som den komponenten med klart lavest total importandel. I husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene mellom ulike konsumkategorier. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og diverse varer skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge, kan den totale importandelen for egne transportmidler på 34 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerleddet og avgiftsnivået på disse varene. Om lag

to tredjedeler av utgiftene til bilkjøp er avanse og avgifter. Importandelen er høyest for gruppen diverse varer. I denne gruppen finner vi blant annet klær og skotøy, forbruker-elektronikk og møbler. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det også betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til at 16 prosent av energivarene i husholdningenes konsum er importert.

For eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som henger sammen at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med liten grad av import. Dette kan i stor grad føres tilbake til at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente.

Importandeler. 2012

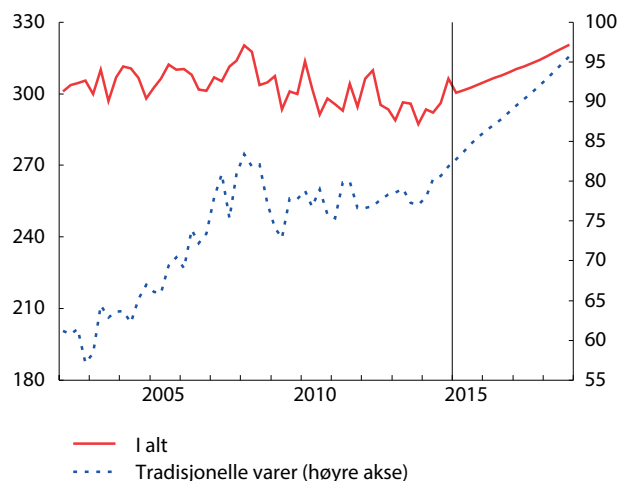
	Andel ^{1,2}		Direkte	Indirekte	Totalt
Samlede sluttleveringer	1,0	9,8	13,3	23,0	
Konsum	0,493	12,5	9,6	22,1	
Konsum i husholdn. og ideelle org. ³	0,320	19,2	10,0	29,2	
Nærings- og nytelsesmidler	0,049	14,4	14,6	29,0	
Energivarer mm.	0,022	10,7	5,2	15,9	
Egne transportmidler	0,016	31,7	4,7	36,4	
Div. varer	0,062	37,4	9,0	46,4	
Bolig	0,052	0,0	6,7	6,7	
Andre tjenester	0,108	2,8	15,8	18,6	
Nordmenns konsum i utlandet	0,021	100,0	0,0	100,0	
Offentlig konsum	0,170	0,1	8,6	8,7	
Nyinvesteringer	0,181	17,0	18,0	35,0	
Etter art:					
Bygninger og anlegg	0,070	0,7	20,6	21,3	
Skip	0,005	51,7	15,5	67,2	
Øvrige arter	0,097	26,8	16,3	43,1	
Etter næring:					
Fastlands-Norge	0,131	14,7	17,4	32,1	
Industri	0,009	29,5	12,8	42,3	
Andre vareproduserende næringer	0,012	27,4	11,4	38,8	
Off. forvaltning	0,032	10,1	17,5	27,6	
Boliger	0,039	0,7	20,6	21,3	
Andre tjenesteytende næringer	0,037	24,2	15,8	40,0	
Utvinning og rørtransport	0,051	17,3	21,9	39,2	
Utenriks sjøfart	0,002	50,7	15,3	66,0	
Eksport	0,321	1,5	16,2	17,7	
Trad. varer	0,099	3,1	29,6	32,7	
Olje og gass	0,164	0,0	3,2	3,2	
Andre varer	0,002	0,0	28,5	28,5	
Utenriks sjøfart mm.	0,020	0,0	53,6	53,6	
Andre tjenester	0,036	4,4	20,7	25,1	

¹ Kolonne 1 summeres ikke til 1 fordi lagerendringer er utelatt.

² Andel av sluttleveransenes verdi.

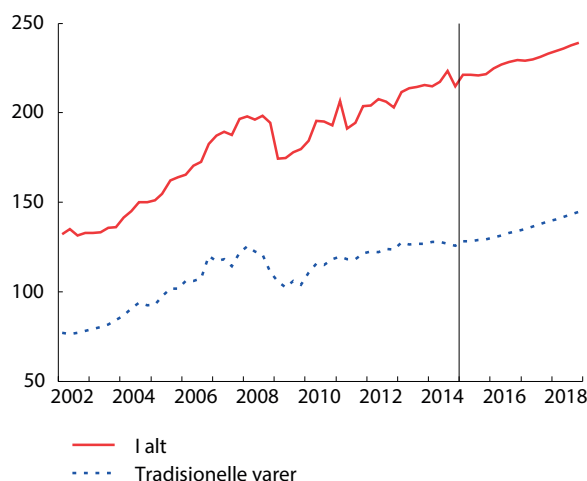
³ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet. Salg av brukt realkapital er tatt bort fra eksporten.

Figur 2.10. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.11. Import. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For 2016-2018 anslår vi veksten i fastlandseksporten til å ligge mellom 3,5 og 4 prosent. Det er godt under forventet markedsvekst internasjonalt. Norske eksportører vil følgelig tape markedsandeler. Til tross for bedringen i kostnadmessig konkurranseevne i 2014 og 2015 er kostnadsnivået høyt, noe som demper eksportutviklingen. Noe av bedringen vil reverseres gjennom prognoseperioden. Eksporten av olje og gass bestemmes av produksjonen. Den vil neppe endre seg mye de nærmeste årene.

Volumet av tradisjonelle importvarer har endret seg lite de siste åtte kvartalene. Tjenesteimporten steg mye gjennom 2013, men har flatet ut i 2014. Noen store vare- eller tjenestegrupper har økt en del på årsbasis, mens andre har falt. En bredt basert nedgang i 4. kvartal i fjor kan ha sammenheng med kronesvekkelsen tidligere i 2014. Importen av næringsmidler, gummi-, plast- og mineralske produkter, data og elektronikk, elektrisk utstyr og personbiler økte i 2014 som i 2013. En borerigg til over 4 milliarder kroner ble levert i 3. kvartal i fjor, og det løftet samlet import med nesten to prosent. Nordmenns konsum i utlandet utgjør om lag en tredel av samlet tjenesteimport. Konsumet har steget de siste åtte kvartalene, men veksten har avtatt markant i 2014. Kronesvekkelsen og fint sommervær dempet veksten i fjor.

Prisveksten for tradisjonell vareimport var litt høyere gjennom 2014 enn gjennom 2013. Vi kan ane en effekt av kronesvekkelsen ved en tiltakende prisvekst i andre halvår av 2014. På årsbasis mer enn doblet prisveksten seg fra 2013 til 2014. Importprisene på tjenester vokste gjennom 2013, men synes å ha flatet ut i 2014. Det samme gjelder prisindeksen for samlet import.

Veksten i importen avhenger av veksten i og sammensetningen av norsk etterspørsel, samt nivå og forløp for den kostnadmessige konkurranseevnen. Redusert vekst i investeringer på fastlandet og offshore dempet veksten i importen i fjor. Videre investeringsnedgang i år vil medføre det samme. En styrking av krona vil

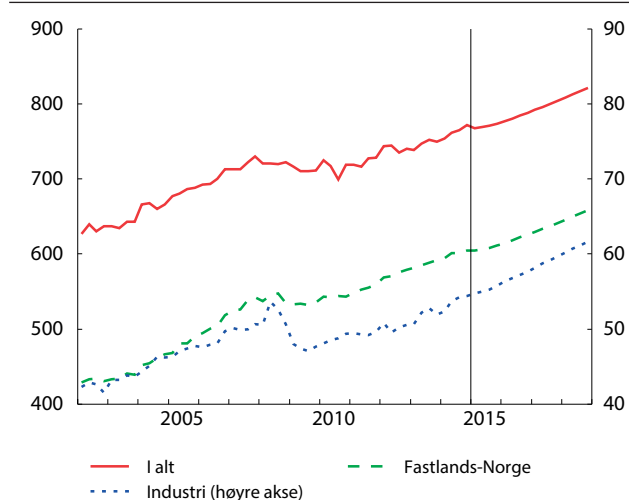
derimot stimulere importen i årene framover. Import av en plattform og to jagerfly både i år og neste år, og deretter seks jagerfly i året, vil bidra til å dra opp importen i prognoseperioden.

De to siste årene har redusert nettoeksport, bytteforholdstap og fjorårets store oljeprisnedgang senket handelsoverskuddet til 266 milliarder kroner i 2014, en nedgang på over hundre milliarder kroner siden 2012. I år venter vi at ytterligere bytteforholdstap og lavere oljepris vil redusere handelsoverskuddet ned mot 150 milliarder kroner – som vil være det laveste siden 1999. For 2016-2018 har vi lagt til grunn en kontinuerlig bedring i bytteforholdet, der stigende oljepris betyr mye. Bytteforholdsgevinsten vil dominere over en svakere vekst i samlet eksportvolum enn i samlet importvolum, og handelsoverskuddet vil igjen øke. I 2014 var rente- og stønadsbalansen positiv for første gang siden 2005. Vi venter å se flere positive tall de neste årene. Driftsbalansen som andel av BNP ventes likevel å holde seg under 6 prosent i prognoseperioden. Så lave overskudd har vi ikke sett siden 1999, før den store oljeprisveksten begynte.

2.8. Aktivitetsutviklingen

BNP Fastlands-Norge økte i 2014 med 2,3 prosent, samme vekst som året før. Etter å ha ligget nær trendvekst i halvannet år var utviklingen i fastlandsøkonomien mer turbulent gjennom de tre siste kvartalene i 2014. Store svingninger i kraftproduksjonen drevet av naturgitte forhold forklarer noe av svingningene slik at den underliggende utviklingen har vært jevnere. Uten elektrisitets-, gass- og varmtvannforsyning har veksten i de to siste kvartalene regnet som årlig rate vært rundt 1,5 prosent, etter en økning på nær 4 prosent i 2. kvartal. Den underliggende utviklingen har i andre halvår dermed kommet under anslått trendvekst på rundt 2¼ prosent. For første gang på ti år økte bruttoproduktet i utvinning av råolje og naturgass i 2014, slik at BNP i alt økte med 2,2 prosent, altså om lag som for fastlandsøkonomien.

Figur 2.12. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

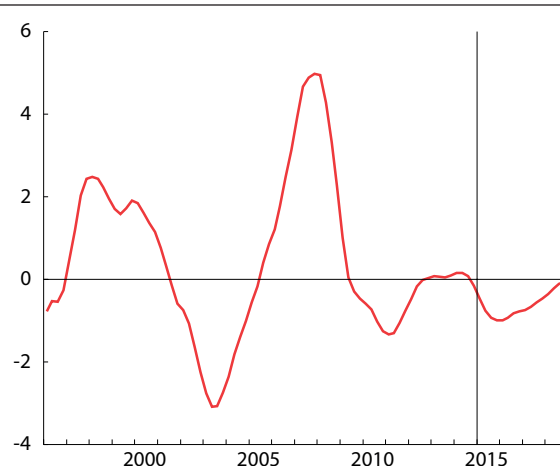
Mange faktorer bidrar til at produksjonsutviklingen i næringene blir svært forskjellig. Redusert etterspørsel fra petroleumsnæringen og en kostnadsmessig konkurranseevneforbedring innebar nye impulser i fjor som trekker i ulike retninger. Dette kan få innflytelse på utviklingen i næringene med ulik grad av tidsforsinkelse. Det vil for eksempel kunne ta tid før konkurranseevneforbedringer slår ut i produksjon innen kapitalintensiv virksomhet, med mindre det i utgangspunktet er mye ledig kapasitet. Langsiktige teknologiske og markeds-messige trender spiller en betydelig rolle for enkelte næringer og kan innebære tendenser man vil kunne finne igjen i sammenliknbare økonomier. I tillegg vil naturgitte forhold ha en betydelig innflytelse på aktivitetsutviklingen i enkelte næringer.

Det var i hovedsak i vareproduserende næringer at aktivitetsutviklingen dempet seg i annet halvår i fjor. I industri og bergverk gikk veksten i bruttoprodukt fra 2,7 prosent i 2. kvartal, til 0,9 prosent i 3. kvartal og videre til bare 0,3 prosent i 4. kvartal. Som årsgjennomsnitt var økningen i 2014 imidlertid hele 3,5 prosent, mot 3,2 prosent året før.

For året som helhet har det vært høy vekst i industri-næringer som leverer mye til petroleumsvirksomheten. Mens det var høy vekst i reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr til og med 4. kvartal i fjor, var det en klar nedgang i 4. kvartal i verfts- og transportmiddel-industrien etter meget høy vekst fram til da. Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner økte kraftig gjennom hele fjoråret, og som årsgjennomsnitt var økningen 6,8 prosent i 2014, ned fra 8,3 prosent året før. Næringen står for om lag 1/3 av bruttoproduktet i industrien, og er en næring som leverer mye til petroleumsnæringen, men enda mer til eksport.

Aktiviteten i nærings- og drikkevareindustrien gikk klart opp i fjor, men det var nedgang gjennom andre halvår. I øvrige industrinæringer gikk aktiviteten på årsbasis ned eller holdt seg på samme nivå som året

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

før. I produksjon av papir og papirvarer samt tekstil-, beklednings- og lærvarer var det en økning i 4. kvartal, mens de øvrige industrinæringene da viste nedgang.

I andre vareproduserende næringer var det på årsbasis i 2014 høy vekst, men til dels kraftig fall i andre halvår. I fiske, fangst og akvakultur var bruttoproduktet over 6 prosent høyere i 2014 enn året før, men falt med nær 11 prosent gjennom andre halvår. I bygg og anlegg, som er den klart mest konjunkturfølsomme av disse næringene, var veksten høy inntil den stagnerte i 4. kvartal. Økningen i 2014 var 4,4 prosent.

Det er betydelige leveranser til petroleumsvirksomheten fra mange tjenesteytende næringer, men det er bare næringen tjenester i tilknytning til utvinning som helt er dominert av slik aktivitet. Gjennom 2014 var det til dels betydelig nedgang i bruttoproduktet i denne næringen, men på grunn av positivt overheng inn i 2014 og en viss økning i 4. kvartal i fjor, var nivået som årsgjennomsnitt i 2014 likevel som året før. De to næringene faglig og vitenskapelig tjenesteyting samt forretningsmessig tjenesteyting, som til sammen har et bruttoprodukt nesten på høyde med hele industrien, har også betydelige leveranser til petroleumsnæringen. Aktiviteten i disse to næringene utviklet seg svakt gjennom fjoråret og på årsbasis økte bruttoproduktet i faglig og vitenskapelig tjenesteyting med 1,6 prosent, mens forretningsmessig tjenesteyting var om lag uendret.

Post og distribusjon fortsatte en nedadgående trend, og bruttoproduktet falt i 2014 over 5 prosent. Også i omsetning og drift av eiendom var aktiviteten i 2014 lavere enn året før. I varehandelen, som har et bruttoprodukt nesten på høyde med hele industrien, økte bruttoproduktet i 2014 også klart mindre enn gjennomsnittet, med 1,2 prosent. Veksten var ganske høy gjennom første halvår, men gikk markert ned gjennom andre halvår i tråd med utviklingen i varekonsumet. I øvrige markedsrettede tjenesteytende næringer var

Boks 2.4. Virkningen av et større fall i oljeinvesteringene

I våre prognoseberegninger legger vi til grunn en klar nedgang i oljeinvesteringene i 2015, en litt mindre nedgang i 2016 og en beskjeden nedgang i årene deretter. Bakgrunnen for nedgangen i 2015 er først og fremst økt fokus på lønnsomhet og reduserte kostnader. Dette ble forsterket av oljeprisnedgangen i andre halvår 2014 og inn i 2015. Mange av investeringsprosjektene er store, det skal mye til å stoppe disse når de først er satt i gang. Den forventete investeringsnedgangen fra 2016 er i større grad begrunnet av oljeprisnedgangen. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til utviklingen. Oljeselskapene sitter fremdeles på gjerdet når det gjelder noen store utbygginger, slik som Johan Castberg, og lønnsomheten vurderes nå nøye i en rekke prosjekter for økt utvinning i eksisterende felt, slik som Snorre 2040. Det virker som det er en allmenn holdning at realoljeprisen har kommet varig ned på et lavere nivå. I så fall kan leteinsentivene ha blitt betydelig redusert. Fallet i investeringsetterspørsel kan bli noe dempet dersom prisene på leveranser til petroleumsnæringen går ned.

Denne boksen analyserer konsekvensene av en betydelig endring i utviklingsbanen for oljeinvesteringene i forhold til prognosebanen. Den årlige vekstraten i oljeinvesteringene er justert ned med 10 prosentpoeng i hvert av årene 2016 til 2018, som innebærer at den negative impulsen blir mindre over tid ettersom investeringsnivået faller i prognosebanen. Investeringsnivået kan selvsagt også bli høyere enn det vi har lagt til grunn i prognosene. Virkningene vil da grovt sett bli de samme, men med motsatt fortegn. For å rendyrke effektene forutsettes uendret finans- og pengepolitikk.

Beregningene viser at dette mer pessimistiske alternativet for oljeinvesteringene vil redusere veksten i fastlandsøkonomien med 0,4 prosentpoeng i hvert av de tre kommende årene. Det vil utsette den kommende konjunkturoppgangen med vel ett år til litt ut i 2017. Arbeidsledigheten øker og holder seg litt over 4 prosent i hele prognoseperioden. Årslønnsveksten påvirkes negativt og holder seg under eller på 3,0 prosent til og med 2018. Dette er for lite til å stimulere eksportutviklingen av betydning i forhold til prognosebanen innenfor vår horisont. Dette er også svært beskjedne

utslag i forhold til effektene av endringene i kostnadsmessig konkurranseevne forårsaket av valutakursendringene gjennom de siste årene.

Ingen modell, heller ikke KVARTS som er benyttet i denne beregningen, fanger opp alle relevante mekanismer ved hendelser som et betydelig fall i oljeinvesteringene. Mindre optimistiske vurderinger av framtidig utvikling kunne dempe investeringsutviklingen i fastlandsnæringene mer enn det modellen gir. På den annen side ville en mer ekspansiv pengepolitikk ha styrket den kostnadsmessige konkurranseevnen mer, noe som igjen kunne stimulert konkurranseutsatte næringer. Mange av dem er kapitalintensive og ville dermed virket stimulerende på investeringene. Implikasjonen av denne analysen er at langt sterkere negative impulser fra petroleumsnæringen i form av et fall i oljeinvesteringene over en fireårsperiode, som er enda noe sterkere enn det vi opplevde fra 1998 til 2002, kan få merkbare negative effekter på realøkonomien uten at det fører til noe som kan karakteriseres som en krise i norsk økonomi.

Virkning av større fall i oljeinvesteringene i 2016-2018. Endret vekst i prosentpoeng fra prognosebanen der annet ikke fremgår

	2016	2017	2018
BNP Fastlands-Norge	-0,4	-0,4	-0,4
Industri	-0,8	-0,7	-0,6
Konsum i husholdningene mv.	-0,1	-0,2	-0,4
Boliginvesteringer	0,0	-0,1	-0,4
Næringsinvesteringer, Fastlands-Norge	-0,1	-0,1	-0,1
Eksport	0,0	0,0	0,0
Import	-0,6	-0,6	-0,6
Boligpris	-0,1	-0,4	-0,7
Årslønn	-0,1	-0,2	-0,4
Realdisponibel inntekt	-0,3	-0,3	-0,4
KPI	0,0	0,1	0,0
Sysselsetting	-0,1	-0,2	-0,2
Arbeidsledighet (nivå)	0,1	0,2	0,2
Memo:			
Investeringer i utvinning og rørtransport	-10,0	-10,0	-10,0

veksten ganske høy gjennom 2014. Veksten på årsbasis var størst i informasjon og kommunikasjon med hele 4,7 prosent, mens overnatting og serveringsvirksomhet og finansierings- og forsikringsvirksomhet økte med rundt 3,5 prosent.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning økte som årsgjennomsnitt litt mindre enn for markedsrettet tjenesteyting i alt, med 1,8 prosent. Med spesielt lav vekst i 2. kvartal i fjor og litt økende vekst mot slutten av året, virket aktivitetsutviklingen i offentlig forvaltning i stabiliserende retning.

Det synes nå klart at etterspørselen fra petroleumsnæringen vil gå videre ned, noe som isolert sett innebærer en negativ impuls for de fleste næringer. Bedringen av den kostnadsmessige konkurranseevnen gjennom kronesvekkelsen blir trolig på samme nivå i

år som i fjor. Dette vil fortsette å stimulere tradisjonell konkurranseutsatt virksomhet, og effektene vil øke over tid. Både tradisjonell eksport og etterspørselen fra petroleumsnæringen er svært viktige faktorer for norsk økonomi. For utviklingen i det samlede aktivitetsnivået i økonomien er imidlertid forløpet til etterspørselen fra fastlandet av større betydning. Impulsene fra denne etterspørselen ventes imidlertid å bli endret i liten grad. Vi regner også med at nedgangen i etterspørselen fra petroleumsnæringen vil virke kraftigere enn stimulansen av konkurranseutsatt sektor. Aktivitetsutviklingen vil derfor fortsette å svekke seg en stund framover og BNP Fastlands-Norge antas å øke med bare 1,1 prosent i 2015. Redusert fall i oljeinvesteringene sammen med et visst oppsving i konsum, boliginvesteringer, næringsinvesteringer og etterspørsel fra utlandet vil bidra til at BNP Fastlands-Norge tar seg opp i de neste årene. Alt tidlig i 2016 kan veksten komme over trendvekst slik at

økonomien kommer inn i en konjunkturoppgang. Med negative impulser fra petroleumsnæringen og ingen kraftig vekst i etterspørselen verken fra fastlandet eller fra utlandet blir imidlertid oppgangen svært moderat.

Industrinæringer som ikke leverer mye til petroleumsvirksomheten ventes å ha en høyere vekst i årene framover enn andre næringer. Aktiviteten i næringer som leverer mye til petroleumsvirksomheten vil derimot kunne synke kraftig i år og også neste år. Bedringen av kostnadmessig konkurranseevne og ledig kapasitet vil imidlertid kunne bidra til at importandelen i leveransene til petroleumsnæringen går ned, slik at aktivitetsfallet i leverandørindustrien kan bli mindre enn reduksjonen i etterspørselen. I 2017 og 2018 kan aktiviteten i noen slike næringer derfor øke litt.

Utviklingen i bygg og anlegg preges på kort sikt av nedgang i boliginvesteringene og et generelt svakt investeringsbilde. Aktiviteten i bygg og anlegg reduseres dermed i 2015, men et visst omslag til økte næringsinvesteringer og ikke minst økte boliginvesteringer medfører klar vekst i de neste årene. I markedsrettet tjenesteyting utvikler aktiviteten seg svakt gjennom inneværende år, men øker deretter gradvis i retning av vekstforløpet i fastlandsøkonomien som helhet. Produksjonsveksten i offentlig forvaltning ventes å bli ganske stabil framover og dermed klart høyere enn for økonomien som helhet i år. Når aktiviteten i den markedsrettede delen av økonomien øker for alvor i 2017 og 2018 blir veksten i offentlig forvaltning liggende noe lavere enn for fastlandsøkonomien samlet.

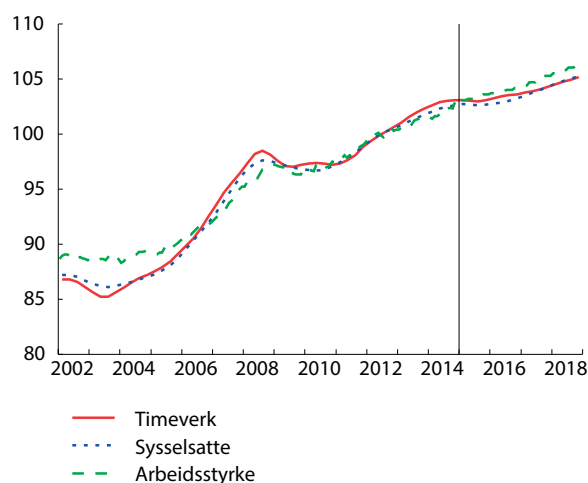
2.9. Arbeidsmarked

Sysselsettingen har ifølge KNR vist en jevn vekst i 2013 og 2014 på vel en prosent per år. Befolkningen har økt noe mer enn sysselsettingen slik at sysselsettingen som andel av befolkningen har gått ned. Endringer i befolkningens alderssammensetning vil imidlertid påvirke sysselsettingsratene. Andelen eldre i yrkesaktiv alder øker og bidrar til å forklare utviklingen.

De siste årene har det vært betydelige forskjeller i sysselsettingsutviklingen mellom næringer. Spesielt var det lenge en sterk sysselsettingsvekst i tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass, men fra 2. kvartal i fjor falt sysselsettingen i denne næringen. Også industri som primært leverer til petroleumsindustrien, som verfts- og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, har hatt høy sysselsettingsvekst. I andre halvår 2014 gikk sysselsettingen i disse næringene sett under ett ned. Sysselsettingsveksten i resten av industrien var noe lavere enn for økonomien samlet.

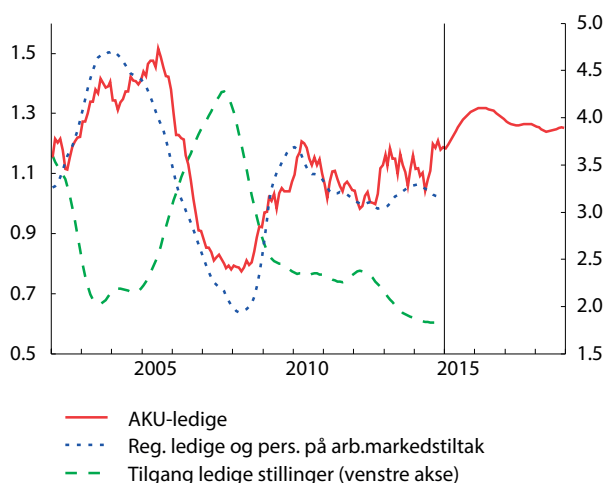
Utenfor industrien gikk sysselsettingen i 2014 opp i bygg og anlegg, men ned i varehandel. Dette har vært tendensene for disse to store næringene gjennom de siste tre-fire årene. I 2014 vokste sysselsettingen i statsforvaltningen med knapt 2 prosent, mens

Figur 2.14. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2012=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.15. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.**
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

sysselsettingsutviklingen i kommuneforvaltningen var noe under gjennomsnittlig sysselsettingsvekst.

Arbeidsledighetsraten økte som følge av finanskrisen til 3,6 prosent i 4. kvartal 2010 ifølge AKU. Deretter falt arbeidsledigheten et stykke inn i 2012. Arbeidsledigheten svingte så mellom 3,3 og 3,7 prosent i 2013. I første halvdel av 2014 falt ledigheten noe, men økte mot slutten av året slik at årsgjennomsnittet ble det samme som i 2013, 3,5 prosent. Den gjennomsnittlige arbeidsledigheten i perioden november 2014 til januar 2015 var 3,7 prosent.

NAVs statistikk for registrerte ledige og summen av registrerte ledige og personer på tiltak viser om lag uendret ledighet gjennom 2014. NAVs tall viste en liten nedgang i antall permitterte i 2014. Ved utgangen av februar 2015 var om lag 95 000 personer enten på tiltak eller registrert ledige. Hittil i år har arbeidsledigheten økt for nesten alle yrkesgrupper, men det er

Boks 2.5. Sysselsetting knyttet til petroleumsinvesteringene

Petroleumsnæringen kjennetegnes av at den er meget kapitalintensiv og realkapital per sysselsatt i petroleumsutvinning har økt siden tidlig på 2000-tallet. Høye olje- og gasspriser og ny teknologi har økt lønnsomheten til felt som tidligere ikke var lønnsomme, og det kreves nå gjennomgående mer kapital for å hente ut de gjenværende petroleumsressursene.

I 2014 tilsvarte petroleumsinvesteringene 8,7 prosent av BNP Fastlands-Norge, hvorav anslagsvis 40 prosent direkte eller indirekte importeres. Prestmo, Strøm og Midsem (2015) bruker en kryssløpsmodell med vel 20 næringer for å studere hvor stor del av samlet sysselsetting som direkte og indirekte er knyttet til produksjonen av de varene og tjenestene som utgjorde petroleumsinvesteringene i 2014. Sysselsettingen er i denne kryssløpsmodellen knyttet til produksjonen i hver næring i et fast forhold.

Studien viser at det direkte og indirekte var 155 000 sysselsatte i Norge knyttet til produksjonen av petroleumsinvesteringene i 2014. Det er tjenestenæringene som samlet sett leverer den største delen av investeringsproduktene i petroleumsnæringen. En viktig årsak til dette er at tjenestenæringene leverer mye produktinnsats til industrien og andre vareprodusenter som disse næringene trenger for å produsere selve investeringsvarene. Vi anslår at nær 100 000 av de sysselsatte i tjenestenæringene eksklusive petroleumstjenestene arbeider direkte eller indirekte med produksjon knyttet til petroleumsnæringens investeringer. En viktig tjenesteleverandør er Petroleumstjenester, som leverer bore- og ingeniørtjenester til petroleumsnæringen. 13 000 av de sysselsatte i denne næringen, nær halvparten av dens samlede sysselsetting, leverer tjenester til den norske petroleumsnæringen.

Industrien produserer en stor del av petroleumsinvesteringene, men når man tar hensyn til at industrien bruker mye varer og tjenester fra andre næringer i Norge og utlandet i sin produksjon, faller industriens sysselsettingsandel av investeringsleveransene. Av industrinæringene er det er særlig verfts- og verkstedindustrien som produserer

investeringsvarer til petroleumsnæringen. Av 125 000 sysselsatte i verfts- og verkstedindustrien, viser beregningene at nær 30 000 kan knyttes til investeringsaktiviteten på norsk sokkel.

Referanse: Prestmo, J., B. Strøm og H.K. Midsem (2015): *Ringvirkninger av petroleumsnæringen i norsk økonomi*. Rapporter 2015/8. Statistisk sentralbyrå.

Sysselsetting knyttet til leveranser av petroleumsinvesteringer, 2014

Primærnæringer inkludert oppdrett	1 200
Landbruks- og skogbruksvarer	1 000
Fiske og fangst	200
Fiskeoppdrett	0
Industri	31 300
Produksjon av konsumprodukter	800
Produktinnsats og investeringsprodukter	2 300
Industrielle råprodukter og raffinering	400
Produksjon av verkstedprodukter og verftsindustri	27 700
Produksjon av elektrisitet	300
Bygg og anlegg	3 400
Petroleumsnæringen, egenleveranser	200
Petroleumstjenester	13 400
Utenriks sjøfart	500
Tjenester fra fastlandsnæringer ekskl. petroleumstjenester	98 100
Forskning og utvikling	1 600
Samferdsel	6 300
Bank og forsikring	1 300
IKT-tjenester	4 200
Varehandel	17 400
Annen privat tjenesteyting	65 900
Eiendomsdrift	1 300
Offentlig forvaltning	6 700
Forsvar	100
Statsforvaltningen	4 400
Kommunalforvaltningen	2 300
Totalt	155 100

innenfor ingeniør- og IKT-fag at den prosentvise økningen i arbeidsledighet er størst.

SSB har siden 2010 publisert tall for ledige stillinger. Etter at antall ledige stillinger har falt i lang tid, økte antallet ledige stillinger litt i 4. kvartal i 2014. Antallet ledige stillinger utgjør imidlertid bare 2 prosent av alle arbeidstakerforhold. Økningen kommer som følge av at ledige stillinger innen mange tjenesteytende næringer øker.

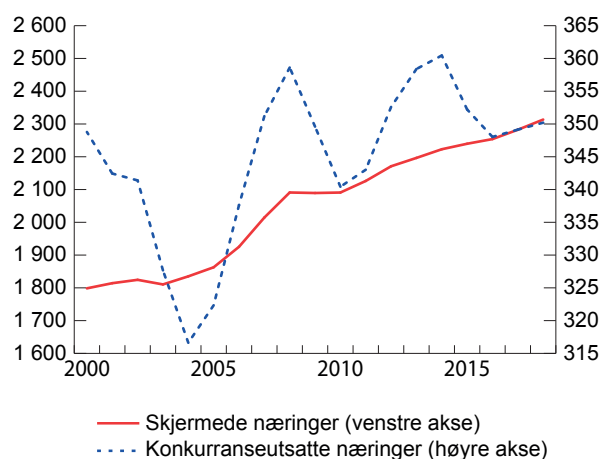
Økningen i utførte timeverk i Fastlands-Norge i 2014 er noe høyere enn veksten i antall sysselsatte selv om man justerer veksten for at det er én arbeidsdag mer i 2014 enn i 2013. Ifølge NAV er det en liten nedgang i permitteringer sammenliknet med samme periode i fjor, noe som trekker opp utførte timeverk per sysselsatt. AKU viser også en overgang fra deltid til heltid. Dette trekker isolert sett også antall utførte timeverk per sysselsatt

opp. En økning i sykefraværet og streiken i 2014 trekker imidlertid i motsatt retning.

Sysselsettingsveksten anslås å bli svak i år og til neste år, for så å øke noe i 2017 og 2018. Det må ses i sammenheng med den generelle konjunkturutviklingen. I figur 2.16 har vi illustrert utviklingen i sysselsettingen i skjermede og utekonkurrerende næringer. I 2015 og 2016 går sysselsettingen i konkurranseutsatte næringer ned, mens skjermede næringer vokser med en jevn fart. I 2017 og 2018 tar sysselsettingsveksten seg opp i både konkurranseutsatte og skjermede næringer.

Som det framgår av Boks 2.1 om omstillinger som følge av ringvirkningene fra reduserte petroleumsinvesteringer er det store forskjeller også innen skjermede og konkurranseutsatte næringer. For industrien er aktiviteten i oljenæringen viktig, og etterspørselen fra petroleumsvirksomheten mot norsk industri ventes å bli

Figur 2.16. Sysselsatte lønnstakere i skjermede (venstre akse) og konkurranseutsatte næringer (høyre akse). 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mye svakere framover enn hva den har vært i tidligere år. Det innebærer en kraftig nedgang i sysselsettingen i verkstedindustrien i 2015, selv om en tydelig vekst i eksportmarkedene og bedring av konkurranseevnen gradvis vil bidra til økt industriproduksjon og høyere sysselsettingsvekst. I bygg og anlegg antar vi at det kommer et omslag til lavere sysselsettingsvekst i år, men økt aktivitet i de neste årene vil stimulere sysselsettingsveksten. Sysselsettingen innen tjenester i tilknytning til oljeutvinning avtar markert fram til 2016. Også i varehandel ventes sysselsettingen å ta seg opp fra 2016. På den andre siden legger vi til grunn fortsatt ganske jevn vekst i både statlig og kommunal sysselsetting.

Vi regner med at arbeidstilbudet vil øke mer enn sysselsettingen i 2015 og 2016, slik at arbeidsledigheten øker. Effekten av lavere vekst i petroleumsnæringens etterpørsel vil innebære at ledigheten i deler av landet med høy andel oljerelatert virksomhet øker mye. Vi anslår at AKU-ledigheten øker framover slik at gjennomsnittlig ledighet i 2016 blir 4,1 prosent. Sysselsettingen vil ta seg opp fra litt ut i 2016 i tråd med sterkere konjunkturer, slik at ledigheten faller til 3,8 prosent i 2018.

2.10. Lønnsutviklingen

Etter en årslønnsvekst på om lag 4 prosent i perioden 2009 til 2013 sank årslønnsveksten i 2014 til 3,1 prosent, den laveste nominelle lønnsveksten på 20 år. Reallønnsveksten var vel én prosent. I etterkant av det sentrale lønnsoppgjøret i 2014 anslo NHO, i forståelse med LO, at lønnsveksten for NHO-bedrifter i industrien ville bli 0,6 prosentpoeng lavere enn i 2013. Dette impliserte en lønnsvekst i industrien på 3,3 prosent i 2014. Foreløpige anslag tyder på at den faktiske lønnsveksten i industrien kommer svært nær denne rammen. Lønnsutviklingen i andre næringer viser at den normen som ble lagt i etterkant av de sentrale lønnsforhandlingene i frontfaget stort sett ble fulgt i resten av økonomien. Det er derfor svært små forskjeller i lønnsvekst mellom næringene i 2014.

Hva kan forklare nedgangen i årslønnsvekst fra 3,9 prosent i 2013 til 3,1 prosent i 2014? Selv om gjennomsnittlig arbeidsledighet ikke økte mye fra 2013 til 2014, økte ledigheten litt gjennom fjoråret og spesielt innen yrker som er relatert til petroleumsnæringen. Det var også en klar nedgang i uregelmessige tillegg fra 2013 til 2014, noe som medvirket til at lønnsveksten gikk ned. Noe av dette kan nok henge sammen med at en del oljerelaterte arbeidsplasser ble borte i løpet av fjoråret. En kunne tenkt seg at svekkelsen av kronekursen gjennom fjoråret, som bidrar til økt lønnsomhet i konkurranseutsatte næringer, ville bidra til økt lønnsvekst mot slutten av fjoråret. Beregninger foretatt av Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene tyder imidlertid på en markert nedgang i lønnsglidningen i industrien fra 2013 til 2014.

I industrien er lønnsoverhenget inn i 2015 litt lavere enn året før. Tilleggene i industrien er normalt lavere ved mellomoppgjør. Dersom dette blir tilfellet også i år, er det mye som tyder på at årslønnsveksten for industriarbeidere blir lavere i 2015 enn i 2014. Partene har signalisert at årets lønnsoppgjør vil bli moderat, noe som vil bidra til at samlet lønnsvekst i industrien trolig havner under 3 prosent i år. Utenfor industrien er også lønnsoverhenget inn i 2015 lavt. Lønnsoppgjøret i industrien er retningsgivende for lønnsutviklingen i andre næringer. Vi legger derfor til grunn moderate lønnsoppgjør også utenfor industrien, og anslår at gjennomsnittlig årslønnsvekst i 2015 blir 2,9 prosent.

Med vårt anslag på konsumprisveksten, vil reallønnsveksten i 2015 halveres sammenliknet med 2014. Denne nedgangen i lønnsvekst må både ses i sammenheng med at deler av økonomien har fått et betydelig negativt sjokk gjennom oljeprisfallet og at vi anslår økt ledighet. Det vil redusere lønnsveksten både ved at kravene i de sentrale lønnsforhandlingene dempes

Tabell 2.3. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2011	2012	2013	2014
Lønn per utførte timeverk	4.1	4.2	4.8	2.8
Årslønn, påløpt	4.2	4.0	3.9	3.1

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Antall virkedager	0.0	0.4	0.8	-0.4
Sykefravær	-0.1	-0.1	0.0	0.1
Overtid	0.0	-0.1	0.1	0.0
Avtalt ukentlig arbeidstid for heltidsjobber	0.0	0.0	0.0	0.0
Naturlønn	0.0	0.0	0.0	0.0

Lønnskostnader per utførte timeverk	4.3	4.7	5.0	2.9
Lønn per utførte timeverk	4.1	4.2	4.8	2.8

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Pensjonskostnader	0.2	0.5	0.2	0.0
Arbeidsgiveravgift	0.0	0.0	0.0	0.1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	Årslønn, påløpt			Lønn per timeverk			Lønnskostnad per timeverk		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
I alt	4,0	3,9	3,1	4,2	4,8	2,8	4,7	5,0	2,9
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	4,7	6,1	3,0	4,4	6,9	2,6	5,0	7,5	2,6
Fastlands-Norge	4,0	3,8	3,1	4,1	4,7	2,8	4,7	4,9	2,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,8	3,9	3,0	4,0	4,8	2,7	4,5	4,9	2,7
Vareproduserende næringer	3,8	3,8	3,1	4,0	4,6	2,7	4,4	4,6	2,7
Industri og bergverksdrift	4,3	3,9	3,2	4,4	4,7	2,9	4,8	4,7	2,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,3	3,6	2,9	3,6	4,4	2,4	4,0	4,4	2,4
Annen vareproduksjonen	3,7	4,8	3,3	3,3	5,5	3,0	4,3	5,6	2,9
Tjenesteytende næringer	3,8	3,9	3,0	4,0	4,9	2,7	4,5	5,0	2,7
Varehandel og reparasjon av motorvogner	3,4	3,6	2,7	3,5	5,1	2,5	4,0	5,1	2,5
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,8	3,3	2,7	3,1	3,6	2,5	3,4	3,6	2,5
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	0,7	5,6	4,2	1,0	6,4	3,7	2,4	7,5	4,2
Annen tjenesteyting	4,3	3,8	2,9	4,4	4,7	2,6	4,9	4,8	2,6
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,3	3,7	3,3	4,5	4,4	3,0	5,2	5,1	3,5
Statsforvaltningen	4,0	3,8	3,4	4,3	4,6	3,0	5,2	4,5	3,3
Kommuneforvaltningen	4,6	3,7	3,2	4,6	4,3	3,0	5,2	5,5	3,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og ved at lønnsglidningen går ned. En annen faktor er fortsatt redusert sysselsetting i oljerelatert virksomhet i Norge. Fordi lønnsnivået her gjennomgående ligger høyere enn i økonomien ellers vil dette bidra til å dempe veksten i gjennomsnittlig lønn. I motsatt retning trekker bedret lønnsomhet som følge av svekkelsen av kronekursen og en viss bedring i internasjonale konjunkturer.

Utviklingen i lønn og lønnskostnader per timeverk påvirkes av endringer i overtid, sykefravær og avtalt arbeidstid per år. Også årlige variasjoner i antall virkedager bidrar til at utviklingen i lønn per time avviker fra påløpt årslønn. Veksten i lønn per time var 0,3 prosentpoeng lavere enn årslønnsveksten i 2014. Tabell 2.3 viser at denne forskjellen i stor grad tilsvarende effekten av at det er en arbeidsdag mer i 2014 enn i 2013. Nedgangen i sykefravær bidro til å redusere timelønnsutgiftene. Lønnskostnader reflekterer hva arbeidsgiverne må betale for hver utførte arbeidstime. Denne betalingen avviker fra lønn per time ved at også arbeidsgivers trygde- og pensjonskostnader er med i dette lønnsbegrepet. Veksten i lønnskostnader per time var 0,1 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per time i 2014 og skyldtes økt arbeidsgiveravgift. I de tre foregående årene har det vært pensjonskostnadene som har trukket opp lønnskostnadene.

Tabell 2.4 viser utviklingen i henholdsvis årslønn, lønn per time og lønnskostnad per time i de ulike næringene fra 2012 til 2014. De ulike målene for lønnsvekst varierer mellom næringene, men stort sett viser tabellen at veksten i lønn og lønnskostnader per timeverk var om lag like i de ulike næringene i 2014. Unntakene er i finansierings- og forsikringsvirksomheten, der veksten i lønnskostnader per time var noe høyere enn veksten i lønn per time. Også i kommuneforvaltningen er lønnskostnad per timeverk høyere enn lønn per timeverk.

Framover anslår vi at lønnsveksten vil ta seg litt opp sammenliknet med i 2015. Det skyldes dels at rommet for lønnsvekst øker med et moderat konjunkturoppsving internasjonalt, og dels at kronekursen i årene framover trolig forblir klart svakere enn i perioden 2010-2013. I motsatt retning trekker imidlertid økt ledighet. Reallønnsveksten er anslått til litt over 1 prosent i 2016, og øker med to til tre tideler årlig i 2017 og 2018. Det er i tråd med at vi venter et litt strammere arbeidsmarked.

I boks 2.6 ser vi på effektene av økt arbeidsledighet ved å sammenlikne prognosebanen vår med en alternativ referansebane der ledigheten er holdt på 2014-nivå fra 2015 til 2018.

2.11. Prisstigning

Konsumprisindeksen (KPI) steg med 2,0 prosent fra 2013 til 2014, en svak nedgang fra året før hvor konsumprisene steg med 2,1 prosent. Fjorårets avgiftsendringer virket nøytralt på KPI-veksten, mens lave elektrisitetspriser førte til at veksten i KPI endte klart under konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).

KPI-JAE økte med 2,4 prosent fra 2013 til 2014, mot 1,6 prosent året før. 12-månedersveksten i KPI-JAE var relativt stabil rundt årsgjennomsnittet gjennom hele fjoråret, etter å ha steget markert gjennom andre halvår i 2013. Den underliggende prisveksten har dermed tatt seg opp fra de svært lave nivåene fra 2011 og 2012 hvor årsveksten i KPI-JAE var knappe én prosent. Svekkelsen av krona de to siste årene har bidratt til at veksten i KPI-JAE har kommet opp mot Norges Banks inflasjonsmål.

Ved inngangen til 2015 viser prisstigningstakten målt ved 12-månedersveksten i KPI-JAE en stabil utvikling målt mot utviklingen ved utgangen av 2014. Veksten både i januar og februar var 2,4 prosent og på linje med årsgjennomsnittet for 2014. KPI-veksten kom ned

Boks 2.6. Virkninger av økningen i arbeidsledighet

I våre beregninger anslår vi at lønnsveksten vil bli svært lav de nærmeste årene. I 2015 er gjennomsnittlig lønnsvekst anslått til å være lavere enn på 20 år, 2,9 prosent. Reallønnsveksten ligger an til å bli halvert fra i fjor. Nedgangen i lønnsveksten fra 2014 til 2015 må blant annet ses i sammenheng med at ledigheten er anslått å øke. En økning i ledigheten vil dempe kravene i de sentrale lønnsforhandlingene og redusere lønnsveksten i lokale forhandlinger. Samtidig vil innvandringen til Norge også reduseres og dermed dempe økningen i ledighet.

I denne boksen ser vi nærmere på virkningene av den økte arbeidsledigheten som vi regner med vil komme. Dette gjøres ved å sammenlikne prognosebanen vår med et alternativ som er en referansebane der ledigheten er holdt på 2014-nivå framover. I modellen er dette gjort ved å endre korttids arbeidsinnvandring så mye som skal til for at ledigheten blir på dette 2014-nivået framover. Det er også forutsatt at innretningen av penge- og eller finanspolitikken ville vært upåvirket. Tabellen viser at den økte ledigheten i vår prognosebane under disse forutsetningene har bidratt til å redusere lønnsveksten med 0,3 prosent og prisveksten med 0,1 prosent i 2015 som følge av et mindre stramt arbeidsmarked. For å få arbeidsledigheten ned på 2014-nivået måtte korttidsarbeidsinnvandringen reduseres mye mer enn nedgangen i antall arbeidsledige. Årsaken er at et slakkere arbeidsmarked i prognosebanen reduserer arbeidstilbudet både fordi arbeidsledigheten er høyere og reallønnen er lavere. Effekten er relativt beskjeden det første året, men i 2016 og 2017 reduseres arbeidstilbudet med rundt 20 000 personer. Lavere lønnsnivå innebærer også at faktoreterspørselen endres slik at bedriftene substituerer

fra andre innsatsfaktorer slik at sysselsettingen øker og produktiviteten reduseres.

Økningen i ledighet har liten effekt på BNP Fastlands-Norge. Lavere lønnsvekst gir svakere utvikling i realdisponibel inntekt for husholdningene og dermed lavere konsum. Husholdningenes formue påvirkes også negativt av at boligprisene blir lavere enn det de ellers ville ha vært, og bidrar dermed også til å dempe konsumet. Styrkingen av den kostnadmessige konkurranseevnen gjennom lavere lønnsvekst bidrar til økt eksport og redusert import. Konsumreallønna reduseres altså med om lag ett prosentpoeng i prognosebanen som følge av den økte ledigheten. Bedringen i konkurranseevnen gjør at eksportinntekter utenom olje øker og importen reduseres slik at driftsbalansen overfor utlandet bedres med 6,4 milliarder kroner i 2018 sammenliknet med en bane hvor ledigheten forble på 2014-nivået. Også offentlig budsjettbalanse bedres ved høyere ledighet siden mesteparten av offentlig utgifter er knyttet til lønn, mens inntektene ikke er det i samme grad.

Effekter av økt arbeidsledighet. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår

	2015	2016	2017	2018
Årslønn	-0,3	-0,9	-1,0	-1,3
Konsumprisindeksen	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
Sysselsatte, 1 000 personer	3	7	7	8
Arbeidstilbud utenom korttids arbeidsinnvandrere, 1 000 personer	-3	-17	-21	-13
Memo:				
Korttidsinnvandrere, 1 000 personer	18	40	37	29
Arbeidsledighetsrate, prosentpoeng	0,4	0,6	0,4	0,3

i 1,9 prosent i februar. Reelle avgiftsendringer bidro ikke til KPI-veksten og elektrisitetsprisene inklusive nettleie har i gjennomsnitt for januar og februar gått litt opp fra året før. Lavere priser på bensin og diesel, som følge av fallet i råoljeprisen, var hovedårsaken til at 12-månedersveksten i KPI fortsatt er lavere enn veksten i KPI-JAE ved inngangen til året. Drivstoffprisene var samlet vel 9 prosent lavere i februar enn på samme tid i fjor.

Tabell 2.5 viser utviklingen i KPI etter konsumgruppe for de siste fire årene og de første månedene av 2015. Gruppen matvarer og alkoholfrie drikkevarer har det siste året hatt en gjennomgående høyere prisvekst enn i de tre foregående årene og bidrar til å trekke KPI-veksten opp. Gruppen møbler og husholdningsartikler har et stort importinnhold og en svak kronekurs bidrar til å trekke prisene opp for denne gruppen. Den samme utviklingen kunne man forvente for gruppen klær og skotøy, men salgsaktivitet har hittil i år trukket prisene ned på 12-månedersbasis for denne konsumgruppen. Med utsikter til avtagende lønnsvekst og lav internasjonal prisvekst vil utviklingen i kronekursen være en nøkkelfaktor for den videre inflasjonsutviklingen. Etter en turbulent periode rundt årsskiftet har valutakursene målt ved den importveide kronekursen stabilisert seg

og styrket seg noe den siste tiden. Den importveide kronekursen har likevel svekket seg med over 16 prosent over en toårsperiode fra februar 2013 og fram til i dag.

Virkningen av kronesvekkelsen på norske priser dempes ved at deler av importetterspørselen over tid vris i retning av land som har bedret sin relative konkurranseevne overfor Norge. Selv om vi antar at krona vil styrke seg noe gjennom året ser vi det som sannsynlig at valutavekkelsen vil føre til at prisstigningstakten vil øke noe gjennom 2015. Varer som tas fra lager og ulike former for valutasikring kan medføre at norske importvarepriser ikke er så utsatte for valutakurssvingninger på kort sikt. I kampen om markedsandeler vil det i første omgang i stor grad være avansene som reduseres ved at man utsetter prisøkninger. Økte importpriser vil imidlertid etter hvert gjøre det nødvendig for bedriftene å velte deler av kostnadene over på konsumentene for å sikre tilfredsstillende inntjening. Importerte varer og tjenester utgjør også en betydelig andel av produktinnsatsen til norske produsenter av varer og tjenester som leveres til konsum. Via ringvirkninger påvirkes dermed alle konsumkategorier i større eller mindre grad av kronesvekkelsen. På grunn av tidsetterslepet tar det tid før alle effektene av økte importpriser er uttømt.

Tabell 2.5. Konsumprisindeksen. Varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før					
		2011	2012	2013	2014	Jan.15	Feb.15
Totalt	1000	1,2	0,8	2,1	2,0	2,0	1,9
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	127,9	-0,1	1,2	1,1	3,0	2,4	3,1
Alkoholrikke og tobakk	40,3	6,4	3,2	4,3	3,4	3,1	3,3
Klær og skotøy	50,8	-3,0	-1,3	-2,0	-0,6	-2,7	-2,9
Bolig, lys og brensel	230,4	0,9	-1,8	5,3	1,3	2,0	2,1
Herav: Elektrisitet, fyringsoljer oa. brens.	42,4	-4,0	-17,5	14,7	-5,7	-1,0	0,3
Møbler og husholdningsart.	65,6	-0,6	0,1	0,4	3,2	3,0	2,5
Helsepleie	30,2	2,3	3,0	2,6	2,5	2,3	2,4
Transport	162,8	2,4	2,5	1,4	2,3	2,0	0,7
Post- og teletjenester	26,0	-1,8	-5,9	-2,1	-0,8	0,3	-0,9
Kultur og fritid	113,1	-0,1	0,3	0,9	2,1	2,5	3,0
Utdanning	5,6	2,9	5,4	7,5	3,3	1,9	1,9
Hotell- og restauranttjenester	54,4	2,9	3,2	2,9	2,5	2,2	2,3
Andre varer og tjenester	93,0	2,8	3,3	1,9	2,5	2,3	2,3

¹ Vektene gjelder fra januar 2015 til desember 2015.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før					
		2011	2012	2013	2014	Jan.15	Feb.15
Totalt	1000	0,9	1,2	1,6	2,4	2,4	2,4
Jordbruksvarer	59,9	-2,3	0,0	0,6	2,7	2,0	2,2
Fiskevarer	6,9	3,7	0,9	0,5	5,2	5,4	4,4
Andre norskproduserte konsumvarer	104,8	2,1	1,6	3,1	3,3	3,2	4,4
Importerte konsumvarer	318,1	-0,8	-0,7	-0,2	1,4	1,3	1,3
Husleie inkl. fritidsbolig	206,5	2,1	1,8	3,0	2,8	2,6	2,6
Andre tjenester	303,7	2,0	2,7	2,3	2,8	3,0	2,4
- med arbeidslønn som dominerende priskomponent	69,5	3,8	3,1	3,4	3,6	3,5	3,3
- også med andre viktige priskomponenter	234,2	1,4	2,5	2,0	2,6	2,9	2,2

¹ Vektene gjelder fra januar 2015 til desember 2015.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

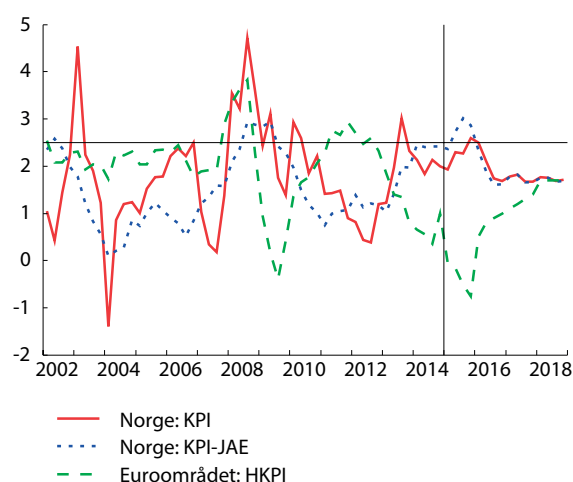
Tabell 2.6 viser utviklingen i KPI-JAE etter leveringssektor, og man ser at delindeksen for importerte konsumvarer foreløpig har en moderat vekst også inn i det nye året. 12-månedersveksten for andre norskproduserte konsumvarer har tatt seg klart opp, og ifølge det underliggende materialet er det nå særlig undergruppen av norskproduserte varer med høyt importinnhold som har høy 12-månedersvekst. Prisveksten på husleie falt gjennom fjoråret og vokser moderat ved inngangen til 2015. Prisene på betalte husleier innhentes i en utvalgsundersøkelse og skal fange opp husleieendringer i eksisterende leieforhold og endringer i leieprisen ved skifte av leietaker. Eksisterende leiekontrakter vil normalt prisjusteres med veksten i KPI. Verdien av boligkonsumet for selvere betegnes i KPI som «beregnet husleie» og utledes ved leieekvivalensprinsippet. Det innebærer at verdien av tjenesten som selveier mottar av boligen sin følger utviklingen i husleien for en tilsvarende bolig i leiemarkedet. Utviklingen i delindeksen for beregnet husleie avviker derfor normalt ikke så mye fra utviklingen i delindeksen for betalte leieforhold.

Ifølge KPI falt prisen på elektrisitet inkludert nettleie med 6,9 prosent fra 2013 til 2014 fra et allerede lavt nivå. Kraftprisen på den nordiske kraftbørsen har stort

sett ligget under 30 øre/kWh helt siden sommeren 2011 målt som månedsgjennomsnitt eksklusive alle avgifter og nettleie. Prisene på terminkontraktene i Nord Pool-området tilsier at kraftprisene vil holde seg lave også i årene framover. En medvirkende årsak til denne utviklingen er den pågående utbyggingen av produksjonskapasiteten i Norden gjennom støtteordningen med elsertifikater for fornybar energi. Nettleie og elektrisitetsavgifter utgjør over halvparten av elektrisitetsprisene til husholdningene. Ifølge tall som Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har innhentet fra nettselskapene vil omregnet nettleie for en gjennomsnittlig husholdning øke fra 46,4 øre/kWh i fjor til 48,3 øre/kWh i år, inkludert alle avgifter, det vil si en økning på 4 prosent. Med utgangspunkt i terminprisene, antar vi at prisen på elektrisitet inkludert nettleie faller med om lag 1 prosent som årsgjennomsnitt fra 2014 til 2015. Mens kraftprisene trakk inflasjonen ned i fjor, er det først og fremst fallet i råoljeprisene som i vår prognose bidrar til at veksten i KPI også i år ender klart under veksten i KPI-JAE.

Den underliggende prisstigningen styres i stor grad av lønnskostnader, produktivitetsvekst og importpriser. Til tross for at lønnsveksten har kommet ned, viser våre beregninger at moderat produktivitetsvekst og

Figur 2.17. **Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ettervirkninger fra de siste års kronesvekkelser bidrar til økt underliggende prisstigning gjennom 2015. Veksten i KPI-JAE blir ifølge våre beregninger 2,7 prosent i årsgjennomsnitt i 2015. Produktivitetsveksten vil normalt ta seg opp når aktivitetsnivået øker. Med våre forutsetninger for utviklingen i importpriser, lønninger og produktivitetsvekst vil den underliggende prisveksten, målt mot samme kvartal året før, komme ned igjen under 2 prosent i løpet av første halvår 2016. Selv med noe høyere internasjonal prisvekst vil veksten i KPI-JAE da avta til 1,9 prosent som årsgjennomsnitt i 2016 og vil deretter vokse med 1,7 prosent i årene 2017 og 2018. Med utgangspunkt i våre antagelser om utviklingen i energipriser og avgifter vil KPI-veksten ligge 0,4 prosentpoeng under veksten i KPI-JAE i år, og den forventes deretter i stor grad å følge veksten i KPI-JAE i årene 2016-2018.

2.12. Usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i våre anslag for 2015 og 2016.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av

beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2012. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenliknes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002, 2006 og 2014 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem.¹ Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2013 avgitt før hovedrevisjonen i 2014 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi på prognosetidspunktene hadde brukt den nye definisjonen. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall kort tid etter utgangen av året.

Hvor gode har anslagene vært?

Figurene 2.18, 2.19 og 2.20 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP Fastlands-Norge, KPI og AKU-ledigheten. Prognosene for KPI laget samme år som prognoseåret og prognosene for AKU-ledigheten laget året før prognoseåret har blitt bedre over tid. Tilsvarende ser vi en fallende lineær trend i feilen for prognoser av BNP-veksten ett år fram i tid. Dette til tross for den betydelige undervurderingen av BNP-veksten i 2006 og 2007 og overvurderingen i 2009. Noe av dette skyldes altså omlegging av beregningen av BNP i 2006.

Figurene 2.21, 2.22 og 2.23 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger² er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Vi har kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

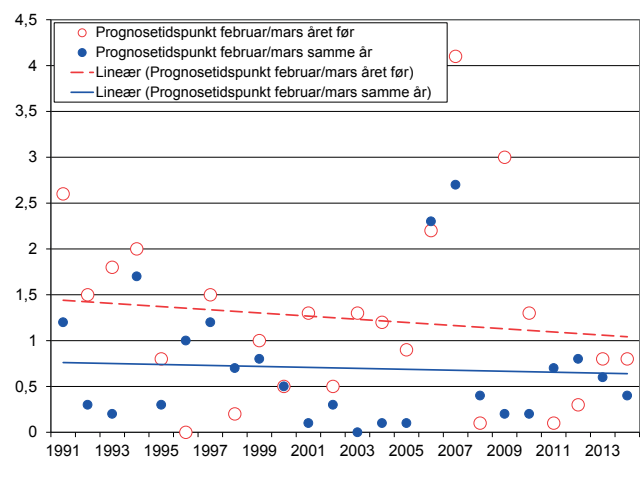
Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært litt for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten gitt i første halvår før prognoseåret rundt 0,2 prosentpoeng under det realiserste. Anslagene gitt i september og november/desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,3 og 0,4 prosentpoeng under «fasiten». For de tre siste anslagene gitt i prognoseåret er avviket redusert til rundt 0,1 prosentpoeng.

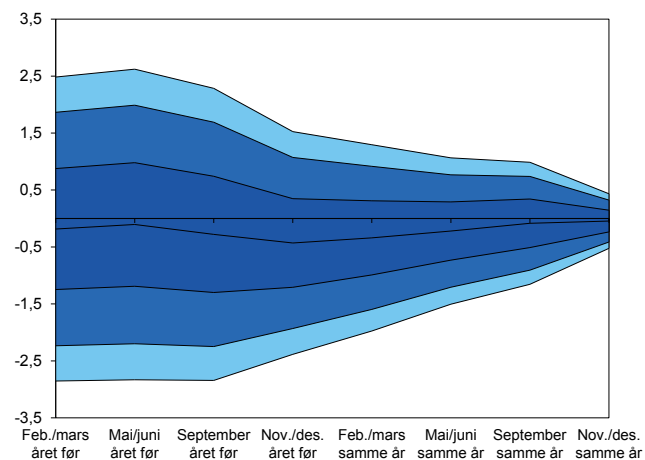
¹ Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

² Alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Student t fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

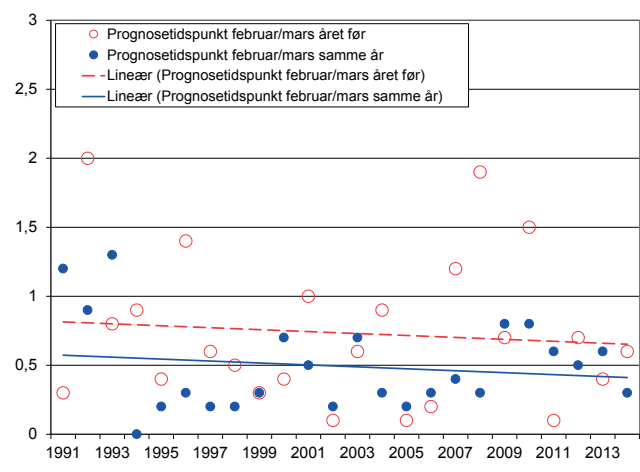
Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

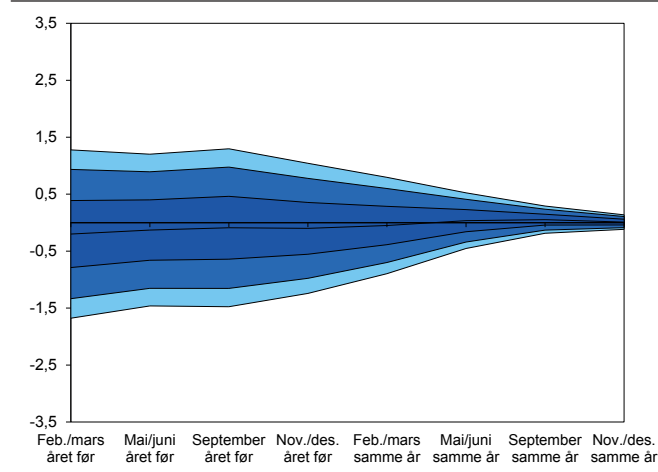
Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

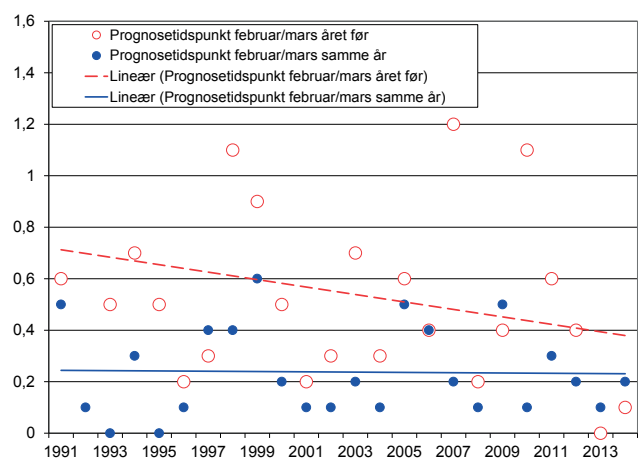
Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

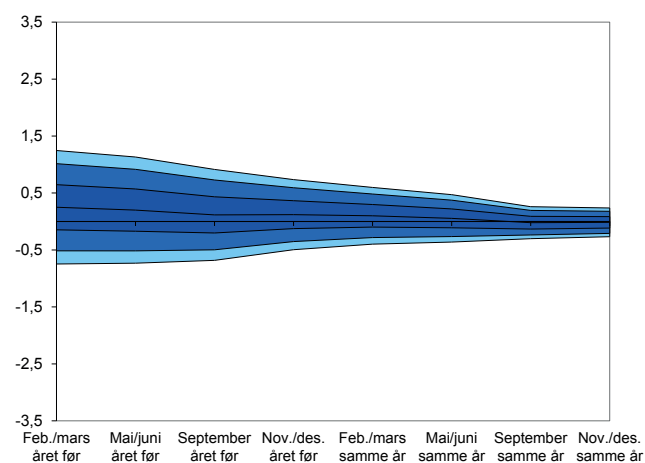
Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

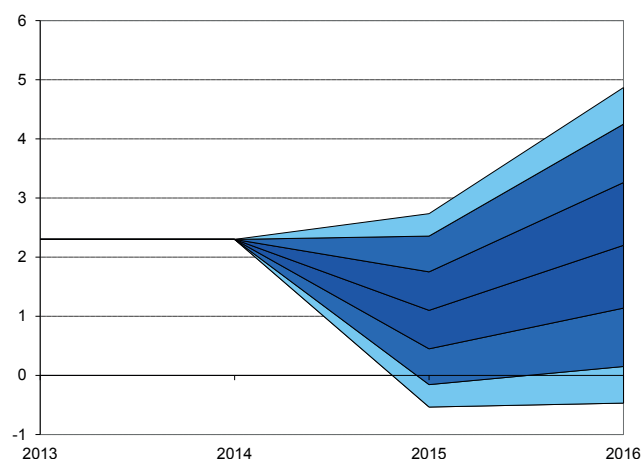
Figur 2.20. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik fra regnskap

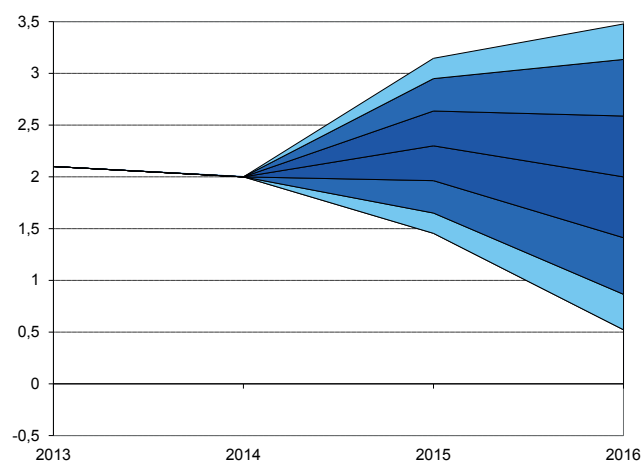
Figur 2.23. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

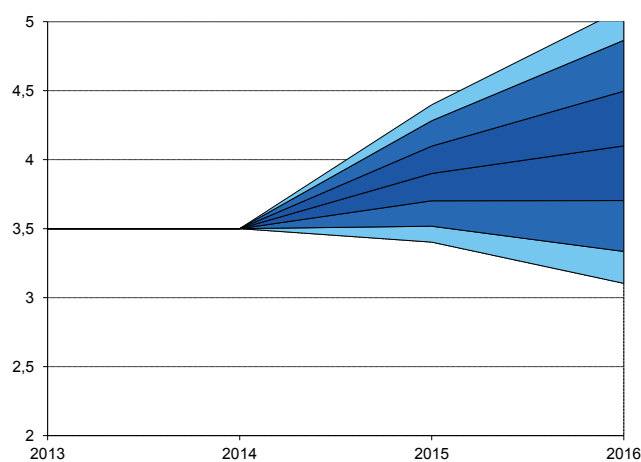
Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.25. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.26. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognosetidspunkt med unntak av prognosen gitt i februar/mars året før prognoseåret da vi i gjennomsnittlig har anslått KPI-veksten 0,2 prosentpoeng for lavt.

I tråd med for lave BNP anslag, finner vi at anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars og mai/juni året før prognoseåret er begge i gjennomsnitt mellom 0,2 og 0,3 prosentpoeng for høye, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med mai/juni samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i de tre første analysene året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Av de 19 anslagene vi har lagd på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger 8 mer enn ett prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig - i 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011 og 2012 var også ganske gode med kun et avvik på mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviker 6 av 19 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger viser på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et liknende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første tre anslagene og resultatet, mens spredningen reduseres deretter gradvis. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at usikkerheten reduseres gjennom året etter hvert som den faktiske utviklingen i KPI gradvis blir kjent.

Spredningen i avviket mellom anslaget på ledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2015 og 2016 er usikre

I figurene 2.24, 2.25 og 2.26 vurderes usikkerheten i våre anslag for 2015 og 2016. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 1,1 prosent i 2015 og 2,2 prosent i 2016. Basert på analysen over, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 0,4 og 1,8 prosent i 2015 og mellom 1,1 og 3,3 prosent i 2016. Et intervall på til sammen 3,3 prosentpoeng i 2015, og 5,3 prosentpoeng i 2016, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sannsynlighet. Intervallene illustrerer at det er vanskelig å gi en presis prognose for veksten i BNP for Fastlands-Norge da den endrer seg relativt mye fra år til år.

Veksten i KPI var på 2,0 prosent i 2014. For 2015 og 2016 anslår vi veksten til henholdsvis 2,3 og 2,0 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2015 og 2016 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,6 og 1,1 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått å stige fra 3,5 prosent i 2014 til 3,9 prosent i 2015 og videre til 4,1 prosent i 2016. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2015 kan betraktes som relativt sikker, hefter det mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil regnskapstallet med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2015. Det er dermed svært sannsynlig at ledigheten øker fra 2014 til 2015. I 2016 er det derimot 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2014?

Første gang vi publiserte prognoser for 2014 som ledd i den ordinære konjunkturovervåkningen, var i begynnelsen av 2011. I tabellen vises anslagene som ble gitt da, ett år seinere, og deretter alle anslagene som ble publisert gjennom 2013 og 2014.

Tabell 2.7. SSBs framskrivinger for 2014. vekstrater i prosent når ikke annet framgår

	ØA 1/11	ØA 1/12	ØA 1/13	ØA 3/13	ØA 5/13	ØA 1/14	ØA 3/14	ØA 4/14	ØA 6/14	ØA 1/15
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	3,4	3,9	4,2	4,3	2,3	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Konsum i offentlig forvaltning	2,8	3,1	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	3,1	2,5
Bruttoinvestering i fast kapital	4,8	5,2	5,3	4,0	2,5	1,2	0,2	-0,4	1,3	1,2
Utvinning og rørtransport	3,2	2,9	5,1	4,2	4,8	2,5	3,5	-1,3	-0,7	0,0
Fastlands-Norge	5,5	6,2	5,1	3,9	1,7	0,9	-0,5	0,8	2,2	1,8
Boliginvesteringer	5,2	6,1	4,7	2,2	-2,5	-2,2	-4,8	-2,6	-0,3	-1,6
Eksport	2,3	1,0	1,1	2,1	2,3	2,9	2,6	1,6	1,0	1,7
Råolje og gass	-0,4	-1,1	0,9	1,9	2,3	3,1	2,7	0,1	-0,8	0,9
Eksport tradisjonelle varer	4,7	2,5	1,8	1,5	1,2	1,3	1,8	2,6	2,9	2,7
Import	5,2	5,3	3,8	4,5	2,9	3,5	2,0	1,8	2,8	1,6
Import tradisjonelle varer	6,3	5,8	5,3	4,6	1,4	1,5	2,4	1,2	0,8	0,0
BNP	2,4	2,4	2,6	2,7	2,1	2,1	2,2	1,9	2,2	2,2
BNP Fastlands-Norge	3,2	3,4	3,1	3,0	2,1	1,9	2,0	2,2	2,6	2,3
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	1,6	1,3	1,4	1,5	0,9	0,7	0,8	1,2	1,1	1,1
AKU-ledighet (nivå)	2,6	3,5	3,4	3,5	3,6	3,7	3,6	3,4	3,5	3,5
Priser, lønninger og inntekt										
Årslønn	5,8	4,4	3,9	3,8	3,6	3,8	3,6	3,5	3,3	3,1
Husholdningenes disponible realinntekt	3,8	3,7	3,9	3,9	2,6	2,6	3,1	3,3	3,7	2,5
Konsumprisindeksen (KPI)	2,6	2,1	1,4	1,9	2,0	2,3	2,0	2,1	2,1	2,0
KPI-JAE	2,5	2,1	1,6	1,9	2,1	2,5	2,3	2,5	2,5	2,4
Eksportpris tradisjonelle varer	3,7	2,4	1,3	2,1	2,0	2,3	3,5	3,6	3,4	4,1
Importpris tradisjonelle varer	2,5	1,3	0,1	1,6	2,9	4,3	3,7	4,8	4,8	5,5
Boligpris	5,8	5,8	6,1	4,3	-2,2	-0,9	0,7	2,5	2,3	2,7
MEMO:										
Pengemarkedsrente (nivå)	5,8	3,8	2,5	2,0	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Utlånsrente, rammelån (nivå)	7,1	4,6	4,1	3,9	4,1	4,1	4,0	4,0	3,9	3,9
Importveid kronekurs (44 land)	0,6	0,0	-1,1	1,1	2,1	3,5	2,8	3,8	4,9	5,3
Driftsbalanse, mrd. kroner	352	381	293	275	330	340	344	321	279	267
Eksportmarkedsindikatorer	7,5	4,5	3,3	3,3	3,3	3,8	3,6	3,6	3,1	4,3
Råoljepris, kroner per fat	609	627	560	588	593	633	630	650	625	619

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I anslagene som ble gitt tidlig i 2011 så man for seg at norsk økonomi ville være i en sammenhengende konjunkturoppgang i hvert fall ut 2014. Utviklingen ble i stor grad drevet fram av høy vekst i etterspørselen fra Fastlands-Norge, moderate positive impulser fra oljevirkksomheten og en moderat internasjonal konjunkturoppgang fra litt inn i 2013. Sett over årene 2011-2014 ble veksten anslått for høyt, mens de kraftige positive etterspørselsimpulsene fra petroleumsnæringen ble, med unntak for 2014, anslått alt for lavt. Øvrige etterspørselsimpulser ble imidlertid gjennomgående overvurdert, noe som resulterte i et for optimistisk bilde. Arbeidsledigheten ble da anslått så lavt som 2,6 prosent i 2014, og med en lønnsvekst på hele 5,8 prosent.

I begynnelsen av 2012 var bildet justert en hel del ned, men var fortsatt for optimistisk. Arbeidsledigheten i 2014 ble imidlertid helt korrekt anslått. Lønnsveksten ble fremdeles anslått for høyt, men overvurderingen var vesentlig mindre. Den underliggende konjunktursituasjonen både i Norge og i euro-området ble anslått for optimistisk, noe som reflekteres ved at anslaget for pengemarkedsrenta var vesentlig høyere enn det som skulle vise seg å bli realisert. Veksten i BNP Fastlands-Norge i 2014 ble overvurdert med vel ett prosentpoeng.

Fram til våren 2013 var forbedringene i prognosene for 2014 svært beskjedne. Veksten i konsumet i husholdningene og investeringene i Fastlands-Norge ble fortsatt anslått for høyt. Inntektsveksten ble overvurdert og økningen i spareraten³ ble ikke fanget opp. Stabiliserende effekter i arbeidsmarkedet i form av at litt for høye anslag for sysselsettingsveksten ble motvirket av at også arbeidstilbudet ble overvurdert. Dermed fortsatte ledighetsanslaget å ligge svært nær det realiserte nivået.

Fra og med anslagene gitt i desember 2013 kom veldig mange av elementene i utviklingen i 2014 på plass. Konsumet både i husholdningen og i offentlig forvaltning ble fra da av tilnærmet korrekt anslått, og det samme kan man i stor grad si om investeringene på fastlandet. Investeringene i petroleumsnæringen ble imidlertid noe overvurdert fram til og med våren 2014. Bortsett fra at boligprisveksten ble klart undervurdert og lønnsveksten ble anslått litt for høyt, ble det nominelle bildet i 2014, inkludert rentenivået, presist fanget opp fra og med desember 2013.

³ Se boks 2.2 i Økonomiske analyser 1/2014 for en nærmere redegjøring for utviklingen i konsum og sparing etter finanskrisen.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2012- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2013	2014	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3	14.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 201 060	1 226 596	299 151	299 832	300 472	301 278	304 230	306 356	306 585	309 577
Konsum i husholdninger	1 144 644	1 169 432	285 190	285 623	286 341	287 143	289 998	292 101	292 247	295 212
Varekonsum	554 754	560 128	139 918	138 986	137 677	137 686	139 218	140 370	139 666	140 855
Tjenestekonsum	540 065	557 066	133 121	134 528	135 952	136 553	137 684	138 693	139 584	141 251
Husholdningenes kjøp i utlandet	82 559	86 223	20 112	20 233	20 921	21 329	21 314	21 529	21 648	21 723
Utlendingers kjøp i Norge	-32 734	-33 985	-7 960	-8 124	-8 209	-8 425	-8 218	-8 490	-8 651	-8 617
Konsum i ideelle organisasjoner	56 416	57 164	13 961	14 209	14 131	14 135	14 232	14 256	14 338	14 365
Konsum i offentlig forvaltning	629 119	644 630	156 100	156 602	157 553	159 110	159 423	160 646	161 677	163 113
Konsum i statsforvaltningen	314 723	323 747	78 553	78 264	78 607	79 569	79 771	80 724	81 407	82 059
Konsum i statsforvaltningen, sivil	275 637	284 659	68 760	68 475	68 768	69 906	70 045	70 950	71 626	72 254
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 087	39 088	9 793	9 789	9 839	9 663	9 726	9 774	9 781	9 805
Konsum i kommuneforvaltningen	314 395	320 883	77 547	78 338	78 946	79 540	79 653	79 922	80 270	81 054
Bruttoinvestering i fast realkapital	704 846	713 138	170 788	178 109	177 871	178 070	179 353	181 444	178 712	173 907
Utvinning og rørtransport	204 477	204 551	46 751	50 664	54 118	52 854	51 676	52 010	50 730	50 068
Utenriks sjøfart	8 125	7 654	2 345	2 407	1 851	1 493	1 717	1 972	2 193	1 756
Fastlands-Norge	492 244	500 933	121 692	125 039	121 903	123 722	125 960	127 462	125 790	122 083
Næringer	220 588	221 212	53 552	58 024	53 910	54 739	54 794	55 532	56 148	54 788
Tjenester tilknyttet utvinning	3 244	2 610	-318	1 381	920	1 261	551	749	673	637
Andre tjenester	132 497	132 462	33 169	34 712	32 397	32 146	32 130	33 178	34 324	32 786
Industri og bergverk	34 591	36 410	8 470	9 106	8 364	8 532	9 115	8 826	9 000	9 451
Annen vareproduksjon	50 255	49 729	12 231	12 824	12 229	12 800	12 997	12 779	12 152	11 914
Boliger (husholdninger)	149 206	146 886	37 323	37 106	37 195	37 703	37 548	37 138	36 761	35 627
Offentlig forvaltning	122 450	132 836	30 816	29 908	30 797	31 280	33 619	34 792	32 880	31 668
Lagerendring og statistiske avvik	140 216	150 991	35 431	30 310	34 911	39 350	32 072	38 484	45 555	34 419
Bruttoinvestering i alt	845 062	864 129	206 219	208 420	212 782	217 419	211 425	219 928	224 268	208 325
Innenlandsk sluttanvendelse	2 675 241	2 735 355	661 470	664 854	670 807	677 807	675 079	686 930	692 530	681 016
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 322 423	2 372 159	576 943	581 473	579 928	584 110	589 614	594 464	594 052	594 774
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	751 568	777 466	186 916	186 510	188 351	190 390	193 042	195 438	194 557	194 782
Eksport i alt	1 168 538	1 188 947	288 920	296 264	295 889	287 334	293 501	292 005	296 075	306 274
Tradisjonelle varer	312 541	320 844	78 562	79 055	77 289	77 020	77 972	80 277	80 674	81 901
Råolje og naturgass	564 225	569 417	139 997	144 729	144 390	135 915	141 328	136 405	142 065	148 932
Skip, plattformer og fly	8 512	7 997	1 884	1 623	2 388	2 587	3 526	1 561	1 071	1 811
Tjenester	283 260	290 689	68 477	70 858	71 823	71 812	70 676	73 762	72 265	73 632
Samlet sluttanvendelse	3 843 779	3 924 302	950 390	961 118	966 697	965 141	968 580	978 936	988 605	987 291
Import i alt	856 565	870 331	211 703	213 773	214 359	215 574	214 970	217 180	223 278	214 964
Tradisjonelle varer	508 128	508 175	127 373	126 526	126 951	126 974	127 869	127 771	126 699	125 937
Råolje og naturgass	16 437	14 580	3 784	3 950	4 777	3 300	3 645	3 349	3 727	3 994
Skip, plattformer og fly	25 211	27 309	6 683	6 578	6 649	5 248	5 179	5 680	12 231	4 142
Tjenester	306 790	320 267	73 863	76 719	75 982	80 052	78 276	80 380	80 620	80 891
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 987 214	3 053 970	738 687	747 345	752 338	749 567	753 610	761 755	765 327	772 327
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 347 170	2 401 501	582 063	585 207	588 449	591 727	594 066	600 954	601 636	604 525
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	640 044	652 470	156 624	162 139	163 889	157 840	159 544	160 802	163 691	167 802
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 030 965	2 079 710	503 475	506 559	509 125	512 261	514 400	520 016	521 564	523 980
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 541 130	1 581 116	382 046	384 452	386 433	388 639	390 326	395 636	396 850	398 573
Industri og bergverk	207 747	215 083	50 652	52 167	52 798	51 954	52 357	53 765	54 262	54 415
Annen vareproduksjon	246 140	256 688	61 568	60 965	60 908	62 648	62 879	65 289	64 333	64 459
Tjenester inkl. boligjenester	1 087 243	1 109 345	269 825	271 320	272 727	274 037	275 090	276 582	278 255	279 698
Offentlig forvaltning	489 835	498 594	121 429	122 108	122 692	123 621	124 074	124 381	124 715	125 408
Produktavgifter og -subsidier	316 205	321 790	78 588	78 647	79 325	79 466	79 666	80 938	80 071	80 545

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.9. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2012-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2012	2013	12.1	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	2,1	0,9	0,2	0,2	0,3	1,0	0,7	0,1	1,0
Konsum i husholdninger	2,1	2,2	0,9	0,2	0,3	0,3	1,0	0,7	0,1	1,0
Varekonsum	1,1	1,0	1,1	-0,7	-0,9	0,0	1,1	0,8	-0,5	0,9
Tjenestekonsum	2,4	3,1	0,5	1,1	1,1	0,4	0,8	0,7	0,6	1,2
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,8	4,4	2,5	0,6	3,4	2,0	-0,1	1,0	0,6	0,3
Utlendingers kjøp i Norge	3,4	3,8	0,7	2,1	1,0	2,6	-2,4	3,3	1,9	-0,4
Konsum i ideelle organisasjoner	2,0	1,3	1,2	1,8	-0,6	0,0	0,7	0,2	0,6	0,2
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,5	0,7	0,3	0,6	1,0	0,2	0,8	0,6	0,9
Konsum i statsforvaltningen	1,4	2,9	1,0	-0,4	0,4	1,2	0,3	1,2	0,8	0,8
Konsum i statsforvaltningen, sivil	1,8	3,3	1,1	-0,4	0,4	1,7	0,2	1,3	1,0	0,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,9	0,0	-0,2	0,0	0,5	-1,8	0,6	0,5	0,1	0,3
Konsum i kommuneforvaltningen	1,9	2,1	0,3	1,0	0,8	0,8	0,1	0,3	0,4	1,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,8	1,2	-1,8	4,3	-0,1	0,1	0,7	1,2	-1,5	-2,7
Utvinning og rørtransport	17,1	0,0	-0,2	8,4	6,8	-2,3	-2,2	0,6	-2,5	-1,3
Utenriks sjøfart	18,2	-5,8	40,9	2,6	-23,1	-19,3	15,0	14,8	11,2	-19,9
Fastlands-Norge	2,9	1,8	-2,9	2,8	-2,5	1,5	1,8	1,2	-1,3	-2,9
Næringer	-1,1	0,3	-7,9	8,4	-7,1	1,5	0,1	1,3	1,1	-2,4
Tjenester tilknyttet utvinning	-69,3	-19,5	-108,1	-534,1	-33,4	37,1	-56,3	35,9	-10,2	-5,3
Andre tjenester	0,1	0,0	-0,9	4,7	-6,7	-0,8	-0,1	3,3	3,5	-4,5
Industri og bergverk	5,6	5,3	0,7	7,5	-8,2	2,0	6,8	-3,2	2,0	5,0
Annen vareproduksjon	6,2	-1,0	-0,8	4,8	-4,6	4,7	1,5	-1,7	-4,9	-2,0
Boliger (husholdninger)	6,4	-1,6	1,2	-0,6	0,2	1,4	-0,4	-1,1	-1,0	-3,1
Offentlig forvaltning	6,5	8,5	1,7	-2,9	3,0	1,6	7,5	3,5	-5,5	-3,7
Lagerendring og statistiske avvik	10,6	7,7	43,4	-14,5	15,2	12,7	-18,5	20,0	18,4	-24,4
Bruttoinvestering i alt	7,4	2,3	3,9	1,1	2,1	2,2	-2,8	4,0	2,0	-7,1
Innenlandsk sluttanvendelse	3,6	2,2	1,8	0,5	0,9	1,0	-0,4	1,8	0,8	-1,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,1	2,1	0,0	0,8	-0,3	0,7	0,9	0,8	-0,1	0,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,4	3,4	0,8	-0,2	1,0	1,1	1,4	1,2	-0,5	0,1
Eksport i alt	-3,0	1,7	-1,5	2,5	-0,1	-2,9	2,1	-0,5	1,4	3,4
Tradisjonelle varer	1,0	2,7	0,3	0,6	-2,2	-0,3	1,2	3,0	0,5	1,5
Råolje og naturgass	-7,6	0,9	-4,2	3,4	-0,2	-5,9	4,0	-3,5	4,1	4,8
Skip, plattformer og fly	-1,5	-6,1	33,7	-13,8	47,1	8,4	36,3	-55,7	-31,4	69,1
Tjenester	2,9	2,6	1,5	3,5	1,4	0,0	-1,6	4,4	-2,0	1,9
Samlet sluttanvendelse	1,5	2,1	0,7	1,1	0,6	-0,2	0,4	1,1	1,0	-0,1
Import i alt	4,3	1,6	4,3	1,0	0,3	0,6	-0,3	1,0	2,8	-3,7
Tradisjonelle varer	3,2	0,0	3,2	-0,7	0,3	0,0	0,7	-0,1	-0,8	-0,6
Råolje og naturgass	11,2	-11,3	19,1	4,4	20,9	-30,9	10,5	-8,1	11,3	7,2
Skip, plattformer og fly	23,0	8,3	23,6	-1,6	1,1	-21,1	-1,3	9,7	115,3	-66,1
Tjenester	4,5	4,4	4,0	3,9	-1,0	5,4	-2,2	2,7	0,3	0,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	0,7	2,2	-0,2	1,2	0,7	-0,4	0,5	1,1	0,5	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	2,3	0,5	0,5	0,6	0,6	0,4	1,2	0,1	0,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	-4,4	1,9	-2,8	3,5	1,1	-3,7	1,1	0,8	1,8	2,5
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,2	2,4	0,4	0,6	0,5	0,6	0,4	1,1	0,3	0,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	2,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,4	1,4	0,3	0,4
Industri og bergverk	3,2	3,5	0,1	3,0	1,2	-1,6	0,8	2,7	0,9	0,3
Annen vareproduksjon	2,5	4,3	1,7	-1,0	-0,1	2,9	0,4	3,8	-1,5	0,2
Tjenester inkl. boligjenester	2,3	2,0	0,4	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,5
Offentlig forvaltning	1,4	1,8	0,1	0,6	0,5	0,8	0,4	0,2	0,3	0,6
Produktavgifter og -subsidier	2,5	1,8	0,8	0,1	0,9	0,2	0,3	1,6	-1,1	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.10. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2012=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2013	2014	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3	14.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,8	105,2	101,6	102,5	103,4	103,8	104,5	104,8	105,6	106,0
Konsum i offentlig forvaltning	103,9	106,8	103,3	103,2	104,2	104,7	105,8	106,6	106,9	107,9
Bruttoinvestering i fast kapital	103,0	105,6	102,2	102,6	102,9	104,0	104,8	104,9	105,5	107,2
–Fastlands-Norge	102,6	104,7	101,7	102,3	102,6	103,6	104,0	104,1	104,6	106,4
Innenlandsk sluttanvendelse	103,0	105,5	102,5	102,1	103,4	103,9	104,8	105,4	106,0	106,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103,0	105,6	102,1	102,6	103,5	104,0	104,7	105,2	105,7	106,6
Eksport i alt	101,9	100,7	98,2	100,2	103,3	106,0	104,4	101,2	99,8	97,0
Tradisjonelle varer	103,1	107,2	99,9	102,1	103,8	106,0	107,0	105,9	106,5	108,9
Samlet sluttanvendelse	102,7	104,1	101,2	101,5	103,3	104,5	104,7	104,2	104,1	103,5
Import i alt	102,5	107,1	100,2	101,6	103,9	104,4	107,5	105,9	108,1	107,8
Tradisjonelle varer	102,1	107,7	99,8	101,2	103,0	104,4	106,7	106,8	107,8	109,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	102,7	103,2	101,5	101,5	103,2	104,6	103,9	103,6	103,0	102,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,2	105,3	102,2	102,9	103,6	104,0	104,1	104,9	105,7	106,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2013	2014	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3	14.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,8	2,4	0,7	0,9	0,9	0,3	0,6	0,4	0,7	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	3,9	2,8	2,0	-0,1	1,0	0,4	1,1	0,8	0,2	1,0
Bruttoinvestering i fast kapital	3,0	2,6	1,7	0,4	0,3	1,1	0,8	0,1	0,6	1,6
Fastlands-Norge	2,6	2,1	1,0	0,6	0,3	1,0	0,3	0,1	0,5	1,8
Innenlandsk sluttanvendelse	3,0	2,4	1,8	-0,4	1,2	0,5	0,9	0,6	0,5	0,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	2,4	1,1	0,5	0,8	0,5	0,7	0,4	0,5	0,8
Eksport i alt	1,9	-1,2	-0,8	2,1	3,0	2,6	-1,5	-3,1	-1,4	-2,8
Tradisjonelle varer	3,1	4,1	1,0	2,2	1,7	2,1	1,0	-1,0	0,5	2,3
Samlet sluttanvendelse	2,7	1,3	1,0	0,3	1,8	1,2	0,2	-0,5	0,0	-0,6
Import i alt	2,5	4,5	0,5	1,4	2,3	0,5	2,9	-1,4	2,0	-0,3
Tradisjonelle varer	2,1	5,5	-0,1	1,5	1,7	1,4	2,2	0,1	1,0	1,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,7	0,4	1,2	0,0	1,6	1,3	-0,6	-0,2	-0,7	-0,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,2	2,1	1,2	0,6	0,7	0,3	0,1	0,7	0,8	0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.